

Dr. Gallai Katalin:

PAPIRFOGYASZTÁSUNK TÁVLATI TERVE

...
A TERVEZÉS ELVEI ÉS MÓDSZEREI

Magyarország egy főre jutó papir- és kartonfogyasztása jelenleg a világtátlag alatt van. 1960-ban a föld lakóinak egy főre jutó fogyasztása 25 kg volt. /Ugyanekkor Magyarországé 19 kg./ Ez a 25- kg-os átlag magában foglalja az USA 200 kg-os, a fejlett nyugat-európai országok 90-110 kg-os, valamint az emberiség nagyobbik felének 1-2 kg-os fogyasztását. Magyarország jelenlegi papirfogyasztási szintjével kb. a harmadik-negyedik helyen áll a szocialista országok között, amelyek - Csehszlovákiát és az NDK-t kivéve - ugyancsak nem érik el a világtátlagot. Sem Magyarországon, sem a többi szocialista országban nem volt lehetőség az elmúlt történelmi időszakban a cellulóz- és papirgyártás számottevő fejlesztésére, mivel a szocializmus alapjainak lerakása idején erőiket a nehézipar megteremtésére kellett összpontosítaniok. Ez természetesen éreztette hatását az egy főre jutó papir- és kartonfogyasztás alakulásában, amelynek évi növekedése 1950-1961 között a KGST országokban 0,8 kg/fő, míg ugyan ezen idő alatt a fejlettebb nyugat-európai országokban ennél jelentősen nagyobb volt, egyes országokban a 6 kg/fő évi növekedést is elérte.

A szocialista országok célja, hogy mielőbb elérjék a fejlett kapitalista országokat az egy főre jutó termelésben és fogyasztásban. Ez - ésszerű fenntartásokkal - a papir- és kartontermelésre és - fogyasztásra is vonatkozik. E célkitűzéssel összhangban reálisnak tartjuk, hogy hazánk 1980-ban a papir- és kartonfogyasztásban elérje legalább azt a színvonalat, amelyen

ma a fejlett nyugat-európai országok állnak.

A munkát részleteiben a következő tervezési módszerek segítségével készítettük elő:

a/ Az elmúlt 15 évre visszamenően feldolgoztuk és elemeztük 13 tőkés és 6 szocialista ország papir- és kartonfogyasztási adatait. Ezekből levontuk a számunkra használható következtetéseket a fejlődés tendenciájára, ütemére, mértékére, valamint a fogyasztás összetételére.

b/ A terv elsősorban a népgazdaság egyes ágazatai és ágai, valamint a lakosság kulturális és életszinvonala emelésének az Országos Tervhivatal által rendelkezésre bocsátott távlati tervszámaira épült.

c/ Az egyes népgazdasági ágak, ágazatok várható papirigényére vonatkozó becsléseinket az adott területek szamebe-reivel konzultáltuk, illetve egyes esetekben az illetékes tárcákat kértük fel távlati papirszükségleti terveik kidolgozására.

d/ Tanulmányoztuk az igények jelenlegi kielégítettségét, és reprezentatív adatfelvételi módszereket alkalmaztunk annak meghatározására. A bázisidőszakban már jelentkezett igények ~~kielégítésé~~ elégitetlensége miatt számításainkban egyes esetekben korrekciókat hajtottunk végre.

e/ Számba vettük azokat a tényezőket, amelyek csökkentik, illetve növelik a fejlődés során a papirszükségletet. Ezek^{et} becsléseinknél figyelembe vettük; ahol csak lehetett, várható hatásuk számszerűsítésére törekedtünk. Az ipar és kereskedelem távlati szükségletének tervezésénél ez szinte teljes mértékben lehetséges is volt. A kulturális jellegű papirfelhasználás esetében azonban inkább a fejlődés általános elveire építettünk. Éppen ezért becsléseink helyességét itt fokozott mértékben el-

lenőriztük matematikai módszerekkel. A feladatok eredményesebb megoldása érdekében egyébként is alkalmaztunk matematikai eljárásokat. A matematikát a közgazdasági elemzések ellenőrzésére, igazolására, alátámasztására vettük igénybe.

Ami az 1980-ra várható összes papir- és kartonfogyasztást illeti, alapvető meggondolásunk - mint már említettük - az volt, hogy hazánknak feltétlenül el kell érnie a fejlett nyugat-európai országok jelenlegi színvonalát. /Az elérendő célt azért tűztük ki ilyen szerényen, mert ezekben az országokban - különböző okoknál fogva - a papírfogyasztás további fejlődése az ediginél lassabb ütemű lesz, másrészt a szocialista gazdálkodás tervszerűsége a papírfogyasztásban is ésszerű megtakarításokat eredményezhet a kapitalista gazdálkodás anyagpazarlásával szemben./

.....

- - -

A szövegek közlés alapja: Dr. Gallai Katalin: Papírfogyasztásunk távlati terve. /A Papíripari Kutatóintézet Közleménye./ Papíripar és Magyar Grafika, Budapest, 1963. VII.évf. 4.sz. 126-127.p.

Gallai Katalin:19 - . Nyomdászati szakiró, kan-
didátus. A magyar papiripar történetét a századfordu-
lótól napjainkig dolgozta fel.

KGST országok= a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa alá
tartozó szocialista országok.

Haiman György: A magyar nyomdaipar fejlődéséről

.....

A magyar nyomdaipar fejlődését az elmúlt tíz évben kétségtelenül gátolták gazdaságpolitikánk ismert és sokszor megtárgyalt hibái, valamint a vezetésben dolgozó szakembereink tapasztalatlansága. Miután azonban iparunk zömében import anyagot dolgoz fel, igen valószínű, hogy termelését bármilyen gazdaságpolitika mellett is a külkereskedelmi mérleghez kellett volna szabni és nyilvánvalóan - korlátozni. Korlátozott termelés mellett pedig a műszaki fejlődés is szűk határok közé van szorítva.

Nyomdaiparunk a papirkorlátozás mostoha körülményei között is fejlődött, és ha most mérleget készítünk, nekünk, akik itt a tíz évről megemlékezünk és a tíz év hibáival, de a tíz év eredményeivel is a közönségnek elszámolni tartozunk, nincs szégyenkezni valónk.

Igaz, hogy nincs 163 városban 772 nyomdánk, mint 1936-ban, de pincében egyetlenegy nyomdánk sincs, és vagy másfél tucat olyan átszervezett közép- és nagyüzemünk van, amely a jelenlegi nyomtatványigényeket lényegében kielégíti.

Az 1938. évi könyvtermelésnek ma kereken a háromszorosát állítjuk elő csak a hazai könyvpiacra, ezenkívül könyvtermelésünknek 25-30 %-át exportáljuk. Olyan művészeti könyvkiadást teremtünk meg, amelynek előzménye a tőkés időkben lényegében nem volt. Többszínnyomásu reprodukciók készítésében nemzetközi összehasonlításban is megálljuk a helyünket.

Van néhány üzemünk, amelyek ugyan nem kisipari műhelyek, de magas színvonalu munkájukra joggal büszkék lehetünk, mint például a Kossuth Nyomdára, amelyet egyik legel hanyagoltabban

reánk maradt üzemből fejlesztettük mai kiváló színvonalára. Van európai színvonalu térképészeti üzemünk, amelynek termékei nyilván nem emlí^thetők egy napon az egykori Földrajzi Intézetével. Magunkénak mondhatjuk Európa egyik legjobb bélyeg-nyomó üzemét, és a Pénzjegy-Nyomda utolsó tízéves fejlődését is önzés nélkül könyvelhetjük el a mi korunk eredményei közé. Van egy, a régiéknél sokkal korszerűbb nyomdafestékgyárunk, és Misztótfalusi Kis Miklós után 300 év óta először, önállóan betűt, s ezenkívül még kiváló minőségű szedőgépmatricát gyártunk Magyarországon. S ami a régi, nagy hagyományokkal rendelkező Kner és Teván Nyomdákat illeti, amelyekre nem mindig fordítottunk elég gondot, ezek is megindultak a fejlődés útján.

1955 óta a régen hiányzó korszerűbb gépek pótlása is megindult a nyomdaiparban. Ez év végéig kapott, illetve kap a nyomdaipar 20 magasnyomó gépet, 22 offsetgépet, 13 offset segédgépet, 78 könyvkötészeti gépet, 4 mélynyomó gépet, 8 mélynyomó segédgépet, 26 egyéb gépet, összesen 171 új gépet csak a minisztériumi iparban. 1959. és 1960. évre további 108 db. különféle nyomdagép érkezik az ipar korszerűsítésére.

Elég általánosak-e ezek az eredmények, lehetett volna-e még többet tenni? Ilyen és hasonló kérdésekre az őszinte válasz az, hogy nem elég általánosak, mert vannak üzemek és termelési ágak, amelyekre még nem jutott elég anyagi eszköz és gondoskodás. De mindezt ^{be}leszámítva, nyomdaiparunk egészségesen fejlődik, jelentősen hozzájárul a kulturális fronton reá háruló feladatok betöltéséhez, és ha vannak is - ez idő szerint elég jelentős - nehézségei, ezek nem hasonlíthatók a Horthy-korszak munkanélküliséggel, gazdasági válsággal terhes nehézségeihez. A mi nehézsé-

geink az egyre növekvő feladatokból erednek, és az egészséges növekedés nehézségei. Minden reményünk megvan arra, hogy mostani nehézségeinken néhány év alatt utrá leszünk, s ha közben újabb, ma még nem ismert feladatok születnek számunkra, ezeknek is bizakodással nézünk elébe.

....

A szövegközlés alapja: Haiman György: A magyar nyomdaipar fejlődéséről. - A/Elhangzott a Papir- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület 1958. december 13-án megtartott ünnepi ülésén./ - Magyar Grafika. 1959. 3. évf. 1.sz. 9-10.p.

Haiman György:

Kossuth nyomda: a Pallas rt., majd a Stádium Sajtóvállalat
nyomdája. 1945 után Szikra nyomda, 1956 után nevét Kossuth
nyomdára változtatta.

Misztótfalusi Kiss Miklós: I. I. kötet szemelvényjegyzet.

Könyv: I. szemelvény jegyzetét.

Teván: I. szemelvény jegyzetét.

Éfíxxk

Csepelen: Csepeli Papirgyár. 1924-ben Neményi József tulajdoná-
ban kerül Pesterzsébetről Csepelre. 1938-ra már komoly
nagy üzemmé fejlődött, majd 1948 tól, államosításától
egyik legnagyobb papirgyárunkká lett.

Szolnoki: Szolnoki Papirgyár. Az 1892-ben épült gőzmalom
1905-ben leégett, a mai gyár 1935-ben alakult részvény-
társaságként és 1936-tól termel.

Párczer Ferenc:
KÖNYVKIADÁS ÉS VILÁGSZINVONAL

II.

1. Igényesség, igényesség, igényesség

A könyvkiadás Montecuccolijának ez a három szó lehetne a jelszava. Itt kezdődik és itt végződik minden: a tipográfustól kezdve az illusztrátoron, szedőn, tördelőn, gépmesteren, könyvkötőn át egészen a csomagolóig. Száz szemük legyen a kiadó munkatársainak, hogy elkerüljék a hibákat. Számot kell vetni a lehetőségekkel és azokon belül a legigényesebbnek kell lenni. Ki kell tűzni a határjelzőket: meddig lehet engedményt tenni, és mi az a határ, amelyen túl nem mehetünk. Nem lehet elfogadni például olyan szedést, amelyben félcentis szóközök vannak, hibásan öntött, kopott betűk; nem lehet olyan matricáról nyomni, amelynek szinte minden oldaláról hiányzik egy-két betű, s még mindig lehetne a "nem lehet"-eket felszámolni!

✠

De kezdjük az elején. A könyvet a tervező, a tipográfus alakítja ki. A tipográfia: művészet. Leginkább talán a formatervezéshez hasonlítható: tehetség is kell hozzá, de főleg sok gyakorlat, tanulás. Ám a tipográfusok tervezik-e nálunk a könyveket? Sajnos ma még nem mondhatjuk el a műszaki szerkesztőkről, hogy valamennyien a tipográfia művészei lennének, bármennyire hasznos is a tevékenységük. De hogyan követelhetjük meg tőlük, hogy nagyobb, szebbet alkossanak, ha oly keveset teszünk meg továbbképzésükért?! Évek óta vajudik a magyar könyvművészeti főiskola vagy fakultás terve. Mikor lesz meg?! Tudom, sok történt ez irányban is. A kitűnő Radnóti Károly szeretettel oktatja a

fiatalokat /ugy hallom, ez a műszaki szerkesztő-képző szakiskola is megszűnik ősztől/. Évente két-két műszaki emberünk tanul Lipcsében kb. nyolc hónapig. Elég lenne ez évi háromezer könyv megtervezéséhez? Nem hiszem. Feltétlenül többet kell foglalkoznunk a tipográfusok képzésével és a legjobb, legtehetségesebb műszaki szerkesztők könyvművészekké való fejlesztésével.

Ma már a nyomdákkal szemben is nagyobb igényekkel léphetünk fel, mint néhány évvel ezelőtt. Tény, hogy a világszinvonalat elérő nyomdai teljesítményeknek ma még sok akadálya van. De vajon szükségszerű-e a teljesítménybér és a jó minőség szembeállítása, ahogy azt nem egy nyomdász kollégától halljuk? Kétségtelenül van néhány elgondolkoztató probléma /például miért kap magasabb órabért világszerte egy ujság-linó-gépszedő, mint a sokkal igényesebb munkát végző monószedő?/ - mégis azonos anyagból, azonos munkaidő alatt, az egyik nyomdász szép könyvet készít, a másik meg rossz minőségűt. - Sokat fejlődtek, kulturálódtak nyomdászaink, de azt hiszem, sok még itt a tennivaló. A könyvnyomdászok számára speciális továbbképző tanfolyamra, jó középfoku szakkönyvekre volna szükség. De talán ennél is fontosabb lenne, hogy a teljesítményeknél a mennyiség mellett a minőséget is figyelembe vegyék.

Kétségtelen, hogy a nyomdák egyre tudatosabban törekednek a könyvek kivitelezésének javítására, mégis szinte minden "könyvcsecsemő" megszületésénél sok öröm vegyül a kiadói "bábák" örömébe. Elemi csapásokról volt a korábbiakban szó, de vajon nem csak kényelmesség, maradiság, a hibás gyakorlathoz való ragaszkodás a fő oka ezeknek az "elemi csapásoknak", melyek a legszebben elképzelt, leggondosabban megtervezett könyv esztétikai összehatását lerontják?

2. Nyomdaipar vagy nyomdaművészet

Ma a nyomdászat - nagyipar. Mégis, ha nyomdász kollégáink nem őrzik meg a régi kézműves jellegű nyomdászat örökségét, sok-sok szakmai szeretet, a könyv megbessülését, hiába a legjobb tipográfiai terv, a legművésziabb illusztráció, hiába állnak rendelkezésre a legjobb anyagok. A modern technika lehetőséget ad arra, hogy a tömegtermelés ne hozzon minőségromlást. De csak lehetőséget! Jó eredményt csak kulturált nyomdászokkal lehet elérni, akik maguk is arra törekszenek, hogy munkájuk nyomán szép könyv szülessék. A tipográfus csak a kereteket adja meg, a megvalósítás a nyomdászok mives-gondos munkáján mulik. Azon, hogy a szedő ügyeljen a szűk szóközökre, a nagybetűs /verzális/ sorok harmonikus egyengetésére; hogy az oldalak a nyomásnál egyenletes festékezést kapjanak; hogy a sorok a papírlap két oldalán tizedmilliméteres pontossággal fedjék egymást; a hajtogatásnál ne legyenek olyan eltérések, amelyeknek következtében margódifferenciák adódnak ... És akkor hol van még a kötészeti munka ezernyi buktatója; hogy ne recsegjen-ropogjon a könyv; hogy ne görbüljön a tábla, szép és tartós legyen az aranyozás ... Külön-külön egyszerű ipari munkafolyamatok, mégis, együtt: művészet.

Meg kell becsülni az öreg mestereket, és arra kell törekedni, hogy az új nyomdászgeneráció legjobbjai ne csak művelői, hanem mesterei, valóságos művészei legyenek a szakmának. A nyomdák között évenként megrendezésre kerülő Szép Könyv-verseny ékes bizonyítéka annak, hogy a jó szándék, a törekvés a felsőbb szervek, a nyomdák vezetői és a nyomdászok részéről megvan, csupán nagyvonalubb, céltudatosabb nevelőmunkára lenne szükség.

3. Az anyagok /vagy anyagbeszerzők/ uralma?

Sokszor hivatkoznak a nyomdáknál arra, hogy elsősorban az anyagok az okai a minőségi hibáknak. Bár meggyőződésem szerint ez a kifogás csak kismértékben fogadható el, szükséges, hogy megvizsgáljuk, milyen módon lehetne a legfontosabb anyagok minőségén javítani.

Felmerül a kérdés, hogy ezt sok esetben nem a konzervativizmus, az anyagi kihatások tulzott megítélése, és - kimondom kereken - a nemtörődömség akadályozza-e? Például igaz, hogy minden elismerés megilleti papiriparunkat és külkereskedelmünket, hogy ki tudta elégíteni az egyre növekvő szükségletet, ugyanakkor azonban egyelőre teljesen illuzorikus például a kiadóknak az a követelése, hogy a papir száliránya helyes legyen. /Ha a papir rostanyaga a könyv gerincéhez viszonyítva keresztirányban helyezkedik el, akkor helytelen a szálirány./ Ennek következtében sokszor a valójában szép papir a kész könyvben meghullámosodik, lapozása nehézkes, kellemetlen lesz. Tudom, hogy a papirgyáraknál nehézséget okozna, ha a kiadók minden kérését teljesítenék, mégis meggondolandó ez a kívánság, hiszen összpapirtermelésünk csupán kis hányadára vonatkozik. /Az összpapirtermelésnek kb. öt százalékából készül könyv, de ennek is körülbelül felerészét - mert pl. a fűzött és olcsó, kiadványoknál nem szükséges szálirányos papirhoz ragaszkodni, - tehát az összpapirtermelés mintegy két százalékát kellene speciális minőségben elkészíteni./

Nem állunk jobban a külföldről behozott papirokkal sem. Néha szinte el sem lehet képzelni, mi a célja egyes papirfajták importálásának. Valóságos rémregény, ami például a bibliapapir körül történt. Köztudomásu, hogy a vékony, kellemes, puha tapintá-

su, ugynevezett bibliapapíron készült könyvek száma sokszorosára emelkedett. Ilyen papíroson jelennek meg többek között a Helikon Klasszikusok, a Móricz-, a Balzac-sorozat is. Sajnos mostanáig nem lehetett biztosítani, hogy az erre a célra behozott papír megközelítse a valódi bibliapapírt, legalább negyven- és ötvengrammos minőségben és kétféle simításban álljon rendelkezésre. Így aztán a Helikon Dante kötete valóságos monstrum lett /mert akkor éppen csak érdes ötvengrammos papíros volt kapható/, a Móricz-sorozat ötödik kötete pedig fele olyan vastagságu, mint az előző /mert a nyomda csak erősen simított papírt kapott, így a kiadó nem tudta x kiegyenliteni a kisebb oldalterjedelem okozta gerincvékonyodást/. Legutóbb pedig éppenséggel egy fényes, re- csegő, cukorka-csomagolásra való papír jött be a bibliapapír helyett. A kiadók tiltakozni próbáltak, de végül legtöbben kénytelen-kelletlen elfogadták a behozott papírt.

E hetekben alakult meg az Országos Papíripari Vállalat, mely egy kézbe veszi az eddig szétaprózott, többé-kevésbé dezorganizált papírgyártást és elosztást. Ha valahol van értelme az átszervezésnek és összevonásnak, akkor az a papírszakmára mondható el. Az új vállalat vezetői, úgy tudom, nagyjából ismerik és meg is kívánják oldani e problémákat. Nem várható heteken vagy néhány hónapon belül komoly javulás, de elsősorban rajtuk mulik majd a könyvkiadásban felhasználható papír minőségének megjavítása.

A papír a könyv legfontosabb anyaga, ezért emeltem ki a többi közül. De a könyvkötő anyagoknál, elsősorban a vászonféle- ségeknél is akad elég probléma. Persze a mi igényeink kis töre- dékét teszik ki a textilipar termelésének, így aztán a nemrég Győrben megrendezett kétnapos tanácskozásnak csekély eredménye

volt. Ugy tudom, hogy a könyvkiadási szakemberek össze panaszait, kívánságait mint megvalósíthatatlant, visszautasította vagy megvalósításukat távoli időre ígerte a gyár igazgatója.

Lehet, hogy ez a javaslat irreális, de nem lehetne valamelyik kisebb üzemet kizárólag könyvkötészeti vászonanyagok gyártására ~~xx~~ átállítani?

4. Az egyszerűség dicsérete

Ahogy nem igaz a mondás: "ruha teszi az embert", úgy nem bizonyos az, hogy a legdrágább, legfinomabb anyagokra van szükség a világszinvonalat elérő minőségű könyvek előállításához. Ma már tudjuk, hogy kellő gondossággal és helyes tervezéssel a leg-egyszerűbb anyagokból is lehet céljának teljesen megfelelő, sőt szép könyvet is előállítani.

Attól sem függ a könyv szépsége, hogy különböző extravagáns könyvalakokat hozunk létre. Egy-egy kiadó számára néhány célszerű formátum is elegendő.

Kár megmosolyogni Ranganathannak, a bölcs indiai könyvtár-tudósnek azt az axiómáját, hogy "a könyv arra való, hogy olvas-
sák". Nekünk, akiknek annyira fontos a szép könyv ügye, sohasem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a könyvnek rendeltetése van, és csak akkor lehet igazán szép, ha megfelel céljának.

Tartós, könnyen kezelhető, a tartalommal összhangban levő, gondosan megformált és kivitelezett könyvek - ezeket várja könyvkiadóktól, nyomdászoktól a közönség. A világszinvonal elérése nem könnyű dolog, nem is rövid idő alatt megvalósítható feladat. Nyilván korszerű technika és modern gépek szükségesek ehhez a könyvgyártásban is, akár az ipar többi területén. De ha a könyvgyártás modernizálásával egyidejűleg nem lépünk előre a szakmai

kultura területén, ha nem számolunk le eddigi gyakorlatunk hibáival, akkor az erőfeszítések nem hozhatják meg a kívánt eredményt.

Azok a könyvművészek, illusztrátorok, tipográfusok, nyomdászok, akik ma már nemcsak szép, hanem korszerű és célszerű könyvet is igyekeznek létrehozni, tudják, hogy amit eddig tettek, még csak a kezdet volt. Kezdet, sok szép eredménnyel, de sok egyenetlenséggel és nem kevés hibával. Új periódus következik, melynek célkitűzéseit néhány szóval is ki lehet fejezni: egyszerűség, célszerűség, korszerűség!

Párczer Ferenc

A szövegek közlés alapja: Párczer Ferenc: Könyvkiadás és világszínvonal. II. A Könyv, 1963. 8.sz. augusztus, 7-8.p.

Párczer Ferenc:

Montecuccoli Raimondo: 1609-1680/. Osztrák császári hadvezér.

Híres mondása: A háboruhoz három dolog szükséges: pénz,
pénz, pénz.

matrica: eredeti jelentése anyaduc, anyaminta. A betüöntésben
és a gépszedésben használt hemélyített rajzu fémforma
egyres betük, illetve sorok, ~~rajzok~~ öntésére.

Radnóti Károly:

ujság-linó-gépszedő: linotype gépedőgépen dolgozó szedő.

monószedő: monotype szedőgépen dolgozó szedő.

Szép Köhyv-verseny: 1953-ban indult az egyes kiadók, nyomdák
között az év legszebb könyvé cím elnyeréséért.

Helikon Klasszikusok: A helikon kiadó sorozata.

extravagáns: különcködő

Ranganathan: a kettőspontos osztályozási rendszer megalapítója.

axióma: alapigazság.

Könyvművészet és bibliofilia

ELŐSZÓ

A magyar könyvkiadás az elmúlt évben jelentős előrehaladást tett a magyar szocialista könyvkultúra további fejlesztése terén.

Amíg a korábbi évek munkájában megállapítható volt az adott időszak átlagszínvonalához viszonyítottan mélyen lemaradó kiadványok, vagy az öncélú szépra való törekvés vadhajtásainak a megjelenése, az elmúlt évben a fejlődés egyenletesebb volt, az esztétikai elvek az egyszerűbb kiadványokban is sokkal tudatosabban érvényesülnek. Különösen örvendetes az a fejlődés, amely tudományos és szakmai könyveink kiadásába jelentkezik.

A könyvművészeti bizottság évvégi értékelő munkája során azonban mégis felmerült néhány hiányosság. Az általános fejlődés ellenére, a füzött és kötött könyveknél a részfeladatok megoldottsága tekintetében ma még elég éles határ mutatkozik. Épp ezért esztétikai szempontból az egymáshoz való közeledés feltételeit meg kell teremteni. Ifjúsági könyveinkkel kapcsolatban ugyancsak felmerült, hogy a 4-8 éves korosztálynak szánt könyveket szép, eleven alkotásokat tükröző illusztrációk teszik színvonalassá, ugyanakkor a magasabb korosztálynak szánt könyveket sok esetben a szürke, naturalista rajzok jellemzik. Szépirodalmi kiadványainkban nincs meg a megkívánt következetesség, sok esetben figyelmen kívül hagyják a tartalom és a forma egységének elvét, így eszmeileg fontos és művészileg is értékes kiadványok indokolatlanul elhanyagolt, könyvművészetiileg nagyon is kifogásolható külsővel jelennek meg, ugyanakkor irodalmilag lényegesen kisebb jelentőségű művek tulhangsúlyozott művészi és anyagi igény-

nyel kerülnek kivitelezésre.

Feladatunk a szocialista könyvművészet állandó fejlesztése. Ennek egyetlen járható utja van: helyesen értelmezett elvek alapján jó és még jobb példákkal az eddig elért eredményeket tökéletesíteni. A tipográfia az arányok művészete, ahol vannak megismert, biztos eredményeket nyújtó normák, ezeket elvetni és minden alapozás nélkül, öncélúan ugynevezett újat csinálni nem volna helyes; de a fejlődés szempontjából nézve a belenyugvó ismételtetés is feltétlenül káros. A régi formák kiélik magukat, kiégnek, szellemtelenné válnak, megmerevítik a fejlődést, magát a szellemet; feloldanak az alkotó felelősség alól.

Aki alkot, tudja, hogy minden élő sokaságból áll, és hogy minden ábrázolásnak, hogy az megkapó legyen, elevennek, frissnek, a fejlődő, alkotó folyamatot tükrözőnek kell lennie. A könyv alkotójának tudnia kell, hogy a megnyomott és nyomatlan felület arányaiban művészi alakító elv rejtőzik. Ha ezeket az arányokat minél tudatosabban alkotja, és ezzel bizonyos művészi hatásokra törekszik, akkor az eredményekből a művészi izlés is kiolvasható lesz.

Könyvművészetünkben azt tapasztalhatjuk - ez tűnik ki az évközi értékelésekről készített jelentésekből is, de magukból a megjelent művekből is, - hogy a tipográfia iránt szinte minden kiadónk munkájában jelentősen megnövekedett az alkotó érzékenység és tudatosság. Különösen figyelemre méltó ebben a vonatkozásban a Corvina Kiadó által készített idegen nyelvű szépirodalmi könyvek egész sora; jelentős az átfogó, egységes esztétikai szemléleten nyugvó tipográfiai törekvés az Ifjúsági Könyvkiadónál, a Mezőgazdasági Kiadónál, ahol éppen ez a tipográfiai előrehaladás eredményezte azt, hogy a kiadó számos kiadványa díjat és

dicséretet nyert az ez évi könyvművészeti értékelés során.

Annak ellenére, hogy a képszerkesztés terén minden kiadó dicsekedhet jó néhány színvonalasan elkészített munkával, úgy érezzük, hogy itt elsősorban abban a vonatkozásban szükséges előrehaladni, hogy ennek a munkának az alapja ne csak a méretezés és a méretezésen keresztül történő esztétizálás legyen, hanem az ábrák eszmei mondanivalójából eredő hangsúlyok helyes meghatározásával teremtdőjék meg a forma, a méretek meghatározása, és ebben a folyamatban szülessen meg az az esztétikai összkép, amely helyesen képes tükrözni a tartalom és a forma egységét.

Úgy érezzük, hogy a formátumok korábbi öncélú tobzódása ma már lényegesen lehalkult. Nem arról van szó, hogy oda kell leszűkíteni a formátum megválasztását, hogy az csak a könyv egysíkuan értelmezett céljából induljon ki. De mégis elsődlegesen abból kell kiindulni, hogy a könyv tartalmi mondanivalója és a felhasználásra kerülő anyagok, rajzok, fényképek kiterítése a könyvben - és ezt a formátum biztosítja - olyan módon történjék, hogy az az olvasó tájékozódását maximálisan elősegítse. Szép példákat találunk erre a Műszaki Kiadó építészeti kiadványaiban, ugyanigy a Mezőgazdasági, Akadémiai Kiadók számos könyvében is.

Örvendetesnek kell tekinteni azokat a törekvéseket, amelyek újabb és újabb, a nyomdatechnika új lehetőségeit figyelembe vevő kiadványtípusokra törekednek. Itt ki szeretnénk emelni Radnót Magda: Szematlasz című könyvét, amelyet offset technikával a tudományos igények szinte teljes értékű kiegészítésével jelentetett meg az Akadémiai Kiadó. Ugyancsak helyeselni lehet az olcsó kiadványoknak teljes papirkötésben történő megjelentetésére tett kísérleteket. Füzött könyvtípusaink továbbfejlesztésében értékesnek látjuk az Európa, a Magvető és a Gondolat Kiadók munkálkodását.

Azonban számos füzött könyvsorozatunk van, amelyeknek a színvonalát tovább kell emelni.

Az évenként rendszeresített könyvművészeti verseny eredményei nemcsak azt bizonyítják, hogy kiadványaink arculata gazdagodik, hanem azt is, hogy minél több kiadvány fejezi ki a szocialista ember igényességét a szép és jó tartalmat kifejező kulturált forma iránt.

Az irodalom, a művészetek és a tudomány iránti érdeklődés dolgozó népünkben rendkívüli mértékben megnőtt. A valóság megismerésének szomja valóban milliós tömegek igényévé vált, s általános szükségletté a könyvolvasás.

Ahogy a tudás, úgy a szépség is behatolt a hétköznapiakba és a szépségnek, izlésnek egyik legmozgékonyabb, leggyorsabb és legállandóbb, mindenkihez elkerülő hordozója a könyv. A szép könyv igénye a könyvelőállításnak könyvművészetté való fejlesztését hozta magával.

A könyv sokoldalú funkcióját szolgáló művészet egyesíti magában a mértani ábrázoló és az anyagot megmunkáló művészetet. Az arányok változatos rendszerében rejlő eszmei, esztetikai összetevők, az ábrázoló művészet sok műfaját foglalják magukba. A gondolatokat láttató és illusztráló, az anyag mérnökei és művészei által felfedett anyagi szépség esztetikai polifóniája - összhangban a nagy iparművesség korszerű színvonalával - korunk emberét legközvetlenebbül ragadja meg, mint az egyik eszmeileg legkifinomultabb művészet, s hozzájárul népünk esztetikai neveléséhez is.

A könyvművészeti verseny mutatója eredményeinknek, de mutatója annak az egyenetlenségnek is, melyet még le kell győznünk. Legfőképpen a tankönyveknek és az ifjusági kiadványoknak kell felfutniok az eszmei tervezésben és gazdaságos anyagi kiállításon

keresztül korszerű színvonalra. Ifjúságunknak, a jövő építőinek tankönyvei és könyvei az esztétikai nevelés szempontjából első helyen kell, ~~és~~ hogy álljanak a korszerű könyvművészet, a milliós könyvek könyvművészetében. Arra kell tehát törekedni, hogy növeljük a tömegkiadványok külső megformálásának színvonalát, is, mert csak akkor mondhatjuk el, hogy megvalósítottuk a szocialista könyvművészet eszményét.

HINCZ GYULA - LENGYEL LAJOS

A szövegek közlés alapja: ELŐSZÓ. Hincz Gyula - Lengyel Lajos.

A szép magyar könyv. 1961. 7-9.p.

Kacs Gyula:

A MODERN MAGYAR KÖNYVMŰVÉS ZET NÉHÁNY KÉRDÉSE

A könyvvel foglalkozás az ember intellektuális fejlődésének legnagasabb és emmi mással nem pótolható formája.

/Tvardovszkij, az SZKP. XXI. kongresszusán/

A szép magyar könyv kérdéseinek felvetését azt teszi időszertivé, hogy az elmúlt napokban zajlott le a magyar könyvkiadás évenként rendezett versenye az év legszebb könyve címért. Ennek kapcsán néhány érdekes és hasznos tanulságot vonjuk le a szép magyar könyv helyes irányu továbbfejlődésének érdekében.

Mielőtt a mai eredményeket és hiányosságokat szóba hoznánk, vessünk egy pillantást a szép magyar könyv multbeli alakulására.

Elmúlt idők magyar könyvkiadásának könyvtárakban és múzeumokban őrzött művei tanuskodnak amellett, hogy a mi könyvművészetünknek is több évszázados hagyománya van. A szép könyv igénye egyidős a könyv megszületésével, és mint a régi korok minden műipari terméke: hü tükre nemcsak a korstilusának, amelyben készült, de minden szellemi, művészeti és gazdasági tényezőjének is. Maxx

Hosszu évszázadokon át kiváló nyomdászok, könyvkötők: a könyvkészítés mesterei, nagy tudással és izléssel készítettek szép könyveket. E régi időkben nem is kellett külön "szép könyvek"-ről beszélni, mert általában, szinte minden könyv magas izlésbeli minőségű volt. A régi könyvkészítő mesterek nem produkáltak izléstelen, csunya könyveket.

A könyv kialakítása sok évszázados fejlődésének tulnyomó része alatt nagyjából azonos alaptényezőktől füg-

gött: - az uralkodó osztályok gazdag igényeitől - a kézműves előállításmódtól - és az adott kor stílusának között művészi szabályaitól a mi korunkban, társadalmi rendszerünk alakulásából következően, egyszerre és ugrásszerűen megváltozott a szép könyv előállításának mindhárom tényezője: - a régi uralkodó osztályok helyébe az egész dolgozó nép igényei léptek /a könyv tömegessége/; a technikai fejlődés új termelőeszközöket /gépeket/ és technikákat állított a kézművesség helyébe; - a tervezésben pedig szabadabb korszerű szellem érvényesülhet a hagyományok szigorú kötöttségei után.

Ez - a könyv történetében eddig legmélyebb és döntő változás - nagy megrázkódtatással jár a szép könyv fogalmának értékelésében. Az új alkotótényezők alapján újfajta, korszerű könyvművészet bontakozik ki, amelynek azonban ma még nem tudjuk az összes pontos jellemzőit meghatározni.

Ma már nem mérhetünk a régi esztétikai normákkal a könyvművészetben sem. Korunk sok új vívmánya, elsősorban a tökéletesebb termelőeszközök segítik a fejlődést és ezek az új lehetőségeik könnyebbé, de ugyanakkor nehezebbé ^{is} teszik a dolgunkat: - könnyebbé technikailag, de nagyon nehezzé elvi, esztétikai tekintetben. Természetesen továbbra is érvényben maradnak olyan alapvető elvek, mint az: hogy "a könyv, mint komplex műalkotás, minden egyes részében és összhatásában szép, egységes egészet alkosson."

Elsősorban meg kell határoznunk: - mit nevezünk mai társadalmi és termelési körülményeink között egyáltalán "szép" - vagy "művészi" könyvnek? Mikor szép egy könyv és hogyan, milyen alakítási eszközökkel és módszerekkel lehet elérni ezt a szépséget? Ezek az első és legnagyobb kérdéseink,

amelyekből kiindulunk kell, hogy egy egészen új alaphelyzetből nyulhassunk a korszerű könyvművészet problémáinak megoldásához.

A kulturált könyvkészítés nagy hagyománya sokáig szabályozója, izlésbeli megkötője volt a későbbi könyvkialakításnak. Ez azonban nem valamiféle merev műszabályokat jelent, bár kétségkívül vannak a könyvalkításnak is iratlan törvényei, - "izlésbeli illendősége".

A hagyományok ereje hosszú időn át megővta a könyveket attól, hogy a "szép" és a "közönséges" könyv közötti szakadás bekövetkezzék. A XIX. század második felében azonban a könyvkészítés éppugy letért a hagyomány, a szerves történeti fejlődés útjáról, mint a kor építésze és a dekoratív művészetek is, és e saját önálló stílus nélküli korban menthetetlenül beleesett az üres stílusutánzásba, az elekticizmusba. E korban már nem minden valamirevaló könyv volt szép is. Külön állították elő a leromlott "hétköznapi" könyveket és az ezektől elütő, szertelenül cirádás "diszalbumokat" plüss kötéssel, olcsó, izléstelen préselt bádócirádákkal, pántokkal, aranyozott élekkel; ez idő táj a kispolgári talmi pompa volt a szép.

Amikor a régieskedő stílusutánzástól megcsömörölt mindenki, fellépett a "szecesszió" stílus kísérlete /kb. 1895-1910/. A századvégi kapitalista fejlődésben létrejött új nyomda- és kiadóvállalatok az akkor korszerű könyvkialakítás változott lehetőségeit keresték a maguk módján.

Ezek közé tartozott például Kner Imre gyomai nyomdászmeister is, aki az új könyvalakitást az újra megtalált hagyományok alapján akarta felépíteni. Hosszas kísérletezés után, hagyományos szellemű, főleg bibliofil jellegű könyveket adott ki, amelyek izlésességével és nyomdai minőségével nevet és elismerést szerzett magának külföldön is. Ez volt az első háború utáni években a szép könyv ujjáteremtésének első jelentős lépése; hatása az ujjászülető magyar könyvkiadásra igen nagy mértékű volt.

A fejlődés azonban hamarosan újabb utakat jelölt ki a könyv számára és a legutóbbi évtizedek a könyvművészetben merészebben változott elveket, lehetőségeket, módszereket teremtettek. A könyv szépségét ma már nem elég csupán hagyományos eszközökkel biztosítani, mert már újabb, szabadabb alakítási lehetőségeink vannak, mint az anyagok, a technikák. - mind pedig a betűk, a tipográfiai kompozíció tekintetében. A hagyományos módszerek és szabályok fellazítása, kötetlenebb alakítási elvek alkalmazása hódít teret. Modern tipográfus művészek az egész világon teljesen új tipográfiai alakításmódokat alkalmaznak. Ez nagyban hozzásegít a korszerű könyv lassu átváltozásához, hiszen éppen a tipográfia a könyv alkotó elemei közül a legjelentősebbik.

A kulturált, szép könyv kifejlődéséhez azonban korántsem elegendő csupán a tipográfiai stílus megváltozása, hanem a könyv minden alkatelemét: - a kötést - illusztrációt papírt és minden egyéb anyagot újra olyan egységes kompozíciónak kell szerves egészzé összefoglalnia, mint amilyen az a régi, legjobb korok könyveinél volt. Itt csupán egyes különleges eszközök megváltoztatásával nem sok eredményt lehet

elérni. A diszítés - ha ilyent egyáltalán használnak - egy-
magában nem döntő elem a könyv szép kiállításában, sőt, éppen
a "diszító elemek" redukálása a modern könyvstílus egyik jel-
lemző vonása.

Ma általában még kétféle könyvalakító stílussal ta-
lálkozunk. Az egyik a konzervatívabb; - ez a hagyományosságot
követi és egyszerűség, szimmetria, szabályosság, kötöttség
jellemezik; - a másik a modernebb; - ez lazít a merev szabá-
lyosságon, aszimmetrikus, kötetlenebb, bátrabb, dinamikusabb.
A mai magyar könyv mindkét módszerrel kísérletezik, egyelőre
még nagyobb hajlammal a hagyományos megoldások iránt.

Mint minden művészet, a könyvművészet is a maga
korának kifejezési eszközeit, anyagait, szerszámai adta le-
hetőségeket alkalmazza. Volt idő például, amikor a kötés
disze teljesen elborította a könyvet: ma inkább a széles,
sík felületek, éles vonalak és tiszta arányok a jellemzőek.
A mi korunk kulturájának is kialakulnak a sajátos művészi
kifejezési eszközei és a magunk szépségtörvényei a könyv-
művészetben is.

Könyvművészetünknek az elmúlt idők mesteri techni-
káját a magunk eszközeivel kell tovább folytatni és fejlesz-
teni, - mindenkor a tartalmi feladatokból kiindulva. A könyv
szépsége, formájának eredetisége csak tartalmának ekvivalens
kifejezése lehet. Ha a könyv a szocializmus szellemi fegyvere
kiván lenni az emberi együttélésért, a békéért, akkor izlés-
beli arculatával is hatnia kell a néptömegekre, hogy ezzel
eszméit még hatásosabbá tegye. Abban a célunkban, hogy könyv-
kulturakulturánk szélességben és magasságban egyidejűleg nö-

vekedjék, kifejeződik kiadásunk, könyvművészetünk morális fölénye a kapitalista nyugattal szemben.

✱

Ma már a könyv dolgozó népünk hétköznapi szellemi szükségletévé vált. A könyv nemcsak erős szellemi fegyver a szocializmusért vívott harcban, hanem egyben a legfontosabb eszköz az ember meggazdagítására; tudással megismeréssel, nemes emberi érzésekkel és művészi fogékonysággal, izléssel. Ha a könyv kialakítása szép, akkor nevelő hatása az esztétikai többlet-értékkel még tovább fokozódik.

A szép könyv ismérvei közül egyeseket már többé-kevésbé pontosan meghatároztunk. Ezek adják bíráló munkánk alapját.

Ezek között van az első követelmény: a tartalom és forma szerves összefüggése, amit a jól megtervezett könyvben, ha igen bonyolult dolog is, de elsősorban kell a kiadónak megoldania. Ettől függ a formátum, a nagyság, betűk, tipográfia, anyagok, színek stb. összeválasztása. E tényezők együtt határozzák meg a könyv tartalmához illő, azt kifejező, vele együtthangzó öltözékét, hangját, hangulatát.

A könyv komplex műipari termék /iparművészeti mű; szabatosabb német terminussal: Gesamtwerk/; teljes egészében magas izlésbeli tartalommal, egyes kifejezetten művészi színvonalú elemekkel, például művészi illusztrációkkal vagy diszítésekkel megoldott használati eszköz.

A könyv számos összetevő részből áll, ezek mindegyikének önmagában is színvonalasnak kell lennie, de ezen-

felül még olyannak is, hogy a többivel szerves és harmonikus összefüggésben olvadjon egységes művé.

A mű adott tartalmához megfelelő papírfajta és alak megválasztása; - betűtípus, betűméret és tipográfiai kialakítása; - az illusztrációk méretének, jellegének, a szerzővel való harmonizálásának, reprodukciós technikájának helyes megállapítása; - a belső címlap, béléspanir, mellékletek, majd a kötésterv, kötési anyagok, színek és technikák, továbbá a külső könyvborító megtervezése mind igen nagy gondosságot, hozzáértést, szakmai biztonságot és magas izlésbeli felkészültséget igényelnek.

Azzal a sokoldalú képességgel, amely a sokféle művelet irányítására alkalmas, nálunk ma még csak kevés szakember büszkélkedhetik. Bár rendelkezünk az egyes fontos ~~részrész~~ részműveletekhez jól értő, kitűnő specialista munkatársakkal, de az olyan szakembereink száma ma még kevés, akik a könyv bonyolult egészét - jó karmesterként - képesek egy kézben tartani, irányítani és egységbe foglalni. Pedig a legjobb szándéku kiadói munkában, legyen bár a kiadott könyvnek csak egyetlen alkotó eleme gyengébb színvonalu, már megbomlik a mű belső ső aránya és a könyv nem állja meg a helyét a versenyben.

Hogy tehát a további fejlődést biztosíthassuk, a szép könyvek egységes művészi kialakításához új típusu könyvtervezőkre van szükség. Olyan szakemberekre, akik nem kiadók, nem nyomdászok, nem grafikusok vagy könyvkötők - egyszóval nem mesterségbeli specialisták -, hanem olyan univerzális felkészültségű szakemberek, akik kellő mértékben ér-

tenek a könyvelőállítás minden kérdéséhez, értenek a könyv egységes megtervezéséhez és az elkészítés minden munkafolyamatát helyesen koordinálni képesek.

✱

A magasabb izlésbeli igényű könyv kifejlődését különösen szolgálja a Kiadói Főigazgatóságnak nálunk is bevezetett évenkénti körversenye "az év legszebb könyve" kitüntető cím elnyeréséért. A KF keretében működik a Könyvművészeti Bizottság, amelynek tagjai a kiadók negyedévenkénti termékeit velük és náluk elbírálják. A teljes Biráló Bizottság évenként plenáris birálati üléseken dönt véglegesen a címek és díjak odaitételéről.

Tapasztalat szerint, a könyvversenyben díjat nyert legszebb könyvek inspiráló hatással vannak, különösen a lemaradó kiadókra.

✱

A könyvverseny eredményei között a díjknál is értékesebbek a leszűrt tanulságok, amelyek a továbbfejlődést szolgálják.

Megállapítható, hogy a könyvverseny beváltja a hozzá fűzött reményeket és évről évre terebélyesedik. A mostani eredmények nemcsak az egyenletes fejlődést szolgálják, hanem még annál is többet érnek azáltal, hogy egész könyvtermelésünkre fejlesztő, előrelendítő hatást gyakorolnak.

Könyvversenyeinken elsősorban izlésről és minőségről van szó: -az új magyar szocialista könyv magas izlés-

beli és előállítási minőségének megteremtéséről. Ha ez a kettős minőség létrejön, magában foglalja majd egyúttal a könyvek szépségét is. Az igényességre nevelésben első feladatunk az általános könyvminőség magas szintre emelése. Ez hosszú időre elég nagy feladat ahhoz, hogy minden erőnket megfeszíthessük. Egyúttal csökkentenünk kell a már "művészi" színvonalu és a még sajnálatosan elhanyagolt könyvkategóriák minőségi színvonalá között tátongó távolságot.

A könyv a tömegnevelés kiváló eszköze, ezért fő követelménye, hogy haladó tartalmát a leghaladóbb kialakítási eszközökkel öntsék formába. Ezt a szerepét azonban éppen nem "diszművek" vagy bibliofil "albumok" tölthetik be. A könyvminőség fokozása iránti igényességet olcsó, de jó tömegkiadványokkal, sorozatokkal lehet és kell kielégíteni. Az ilyen sorozatok száma nálunk még mindig elég kevés.

Mik a sorozatok kialakításának fő követelményei, amelyek egyben jellegük meghatározói is? - Elsősorban az, hogy minden kötet a lehető legegyszerűbb kialakításu. A változatos grafikai megoldásu címlapokon is van valami visszafordító egységes elem, ismétlődő kompozíciós jelleg. A méretre vágás mindig pontosan egyforma. A kartonált kötetek élvágása olyan, hogy a fedőlap nem áll elő, mert ennek következtében kezd a könyv rongálódni /a fedőlap éle betörik majd beszakadozik!/. A könyv belsejében a tartalmat legjobban szolgáló tipográfiai kialakítás készül: jól megválasztott, elég nagy és olvasható betűkkel, erőteljesen nyomva, mindig azonos papíron - egyszóval jó nyomdai minőségben. A kisebb, zsebkönyvszerű sorozatok oldalainak tipográfiája készülhet

bőven méretezett oldaltükörrel, viszonylag kis margóval.

Ha ilyen könyvekbe illusztrációkat kell elhelyezni, azok inkább egyszerű vonalas rajzok legyenek, mint autotípiák, mert utóbbiakat műnyomó papíron nyomva, külön lehet csak beilleszteni a könyvbe. A rajzokat elsősorban is jól kell méretezni; túl kicsi rajzok alkalmazása helytelen és haszontalan. Legfőbb gondot arra kell fordítani, hogy ne szedett-vedett, összeollózott ábraanyaggal töltsük meg a könyvet, hanem kulturált kézzel, azonos jellegű és egységesen megrajzolt ábrákat alkalmazunk. Ezt a figyelmeséget a könyv gondozott hatása és az olvasó öntudatlan öröme, jóérzése bőven megéri! Az igazán jó sorozat kialakítása a feladattal való sok gondos törődést és lelkiismeretes munkát kíván.

Bizonyító példák erre egyes külföldi kiadók sorozatjellegű, broszírozott tömegkönyvei, amelyek belül ugyan többnyire olcsó papíron, rotációs nyomással készülnek, de mintaszerű, tiszta tipográfiával, hibátlan nyomással, jóminőségű, pontos fűzéssel. Az egyedüli attraktív elem rajtuk az elsőrangú grafikával és lakkozással vagy fóliázással színvonalassá tett erős kartonfedél. Mindez tiszta egységben, legjobb minőségű ipari munkával előállítva, a magas könyvminőség olyan vonzó megjelenési formája, amelynek nem lehet ellenállni és az olvasótömegek szinte szuggerálva vásárolják.

Kiadóink az ilyesfajta olcsó könyvek kiadását többnyire hálátlan feladatnak tekintik. Ugy vélik, hogy a kívánt magas minőségi színvonalat sokkal nehezebben érhetik el, mert eszközeik, lehetőségeik itt szerényeb-

bek más, kisebb példányszámot drágábban előállító kiadóknál. Ez igaz! Viszont jól tudjuk azt is, hogy egyszerű eszközökkel is lehet szépet teremteni. Az egyszerűség, a puritánság nem akadályozzák a helyes alkotószellem érvényesülését, ha ez a szellem megvan. A jó szellem, a jó izlés nem önköltségi tényezők! Ugyanazokból az anyagokból, betűkből lehet viszonylag szép könyvet vagy éppen nivótlan ponyvát is előállítani. Az anyagok és eszközök passzivan türik a kontár kezek gyötrését és belepusztulnak méltatlan felhasználásukba, viszont az egészséges alkotó szellem hívására csodálatos életre kelnek és jótékony hatóerővé válnak egy-egy szép műben.

A sorozat kiadvány az olcsó, magát kellett igazi tömegkönyv típusa, amely lassan már ébredszik nálunk is. Persze nagy hiányok mutatkoznak itt még tartalmi szempontból is számos kulturális területen, elsősorban az ismeretterjesztésben. Hiányoznak például vonzó, olcsó általános bevezető művészeti sorozatok /képzőművészet, tárgyalakotás, környezetkultúra stb./, az új falu problémáival, sporttal, egészségüggyel stb., stb. foglalkozó sorozatok. Mindmennyi feladat szépen kialakítható olcsó tömegkiadványok megindítására!

Sok kiadó fél fűzött /kartonált, brosirozott/ könyveket kiadni, mert a mi közönségünk, állítólag csak kötött könyvet vásárol szívesen. Inkább tetszik neki a gyenge minőségű félvászon-kötés. Ez az igények bizonyos félrefejlődését mutatja. A kartonált, de jó minőségű könyv sikere külföldön is mindenütt igen nagy. Például: a francia könyvek nagy része kartonált. Helyesebb volna olvasóink izlését

errefelé irányítani, mert az un. félvászon-kötések többsége sem vászon, sem papír; olcsó hatásu, jellegtelen készítmények.

✱

Eddigi megjegyzéseink is mutatják, hogy évenkénti könyvversenyünket már etyáltalán nem fogjuk fel különleges attrakciók felvonultatásának, az öncélu artisztikum fitogtatásának. Könyvtermelésünk egészét szeretnénk egyre magasabb színvonalra emelni és az egyes eltérő igényű kiadási területek csúcsteljesítményeit ebből kitenyészteni.

Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy a kiadási területen tapasztalható sokféle csökkentő vagy fokozó hatásu erők figyelembevételével mérve is, az 1965. évi fejlődés egészében jól és egyenletes volt. Ez még az egyszerű kiadványok - a már említett sorozatok, kartonált tömegkönyvek - csoportjában is jelentkezett. Figyelemre méltó kezdeményezések történtek, amelyeket azonban még sok, tervszerű munkával kell továbbfejleszteni.

A kiadói munkában a "könyvszerű" alakítási eszközök iránti jó érzék egyre jobban kibontakozik. Látványos külsőségek, dekoráló törekvés helyett a tiszta tipográfiai eszközök használatát, a helyes kompozíciót, az arányok és más esztétikai szabályok helyes alkalmazását látjuk. Javul a képszerkesztés is, amely döntően határozza meg a könyv arculatát.

Lassan visszavonulóban van a tulzottan konzervatív felfogás és mind több modern szellemű kialakítási kísérletet látunk. Ezek egy része az egészséges fejlődés megnyilvánulásának tekinthető, ha tévedés, divatoskodás, öncélu forma-

játék akad is még köztük. Avult megoldások helyett friss, megkapó, bátor kísérletek kezdeményezése helyes és szükséges, de mindenkor a higgadt izlés ellenőrzése alatt.

Az illusztrálás mértékének és a tartalomhoz illő jellegének is sok jó példájával találkozunk és egyre csökkenő jelenség, hogy az illusztráció csupán az öncélu diszítés eszköze, amely hivatva van az egyébként gyenge minőségű könyvnek értékesebb látszatot kölcsönözni. Mind általánosabbá válik a felismerés, hogy az illusztráció a mű tartalmának, hangulatának, atmoszférájának vizuális kifejezése. Ha valóban jó művésztől származik, akkor gyakran a könyv legjelentékenyebb művészeti eleme. Örvendetes, hogy kiadóink figyelemmel kezdenek lenni a legalkalmasabb illusztrátorok kiválogatására; gondosan mérlegelik, hogy melyik művész kifejezőmódja, képvonása felel meg legjobban az adott irodalmi mű karakterének. Azt is helyeselhetjük, hogy a kiadók egy része felhagy könyveinek válogatás nélküli - és valljuk be őszintén: gyakran nem éppen nivós kezekből származó agyonillusztrálásával.

De a könyvek egyéb grafikai feladatai is a legjobb grafikusművészeket követelik. Néhány igazán jó művészi vonás /cimlap, burkoló/ valósággal lelket önt a könyvbe, jelleget ad neki, vésárlót toboroz számára. Erre a célra csak a legjobb grafikai munka lehet elég jó! Sajnos, sok kiadó egyébként jó munkáját a gyenge minőségű grafika még ma is sokszor alaposan lerontja.

A könyv szempontjából azonban a legjobb szándékok, tudás, művészi elgondolás, izlés együttvéve csupán annyit érnek, amennyit belőlük a kivitelező nyomdaipar valóra vál-

tani képes. A nyomdai szedés egyenletességén, az erőteljes, folttalan szöveg- és klisényomáson, vágáson, füzésen, kötésen mulik végeredményben az elkészült könyv ipari minősége, amely nélkül nívós, szép könyv nincsen.

Nyomdaüzemeink jórésze képes is a legjobb színvonalu munka elvégzésére, mégis a könyvek nyomdai munkáján még nagyon sok javítanivaló akad -- a szövegnyomás gyakori hiányosságaitól az igényes illusztrációk reprodukálásáig. A nyomdai munka leggyakoribb minőségi hiányai: a kipott betűanyag, a rossz festékezés, az egyenetlen nyomás stb. sok esetben teljesen lerontják még a magasabb igényvel, hozzáértéssel és műgonddal tervezett könyv hatását is.

Ahol a könyv szép kiállításához csak igen szerény eszközök állnak rendelkezésre, ott a könyvet esetleg csupán tipográfiai eszközökkel kell megoldani. Ilyen esetben különösen fontos követelmény a minden tekintetben kvalitásos nyomdai kivitel.

A jó nyomdai kivitel első alapeleme: a betű. Belőle épül fel kimerithetetlen változatokban a szöveg. Sok fontos feltételnek kell megfelelnie a jó nyomdabetűnek. Elsősorban jól olvashatónak kell lennie, hogy ne legyen fárasztó; nyomása ne legyen világos, tarkán foltos, mert mindez inkább elriasztja, mintsem meghódítja a nem gyakorlott olvasót. Az olvashatóságot szolgálja a betűtípus és a megfelelően megválasztott "grádus" /méretfokozat/ is. A kiadó feladata, hogy a betűk sokaságából kiválassza a megfelelőt; ezzel egyben a készülő könyv jellegét is meghatározza.

Hazai nyomdaiparunk betűkészlete elég szegényes; kívánatos volna további, változatosabb betűk beszerzése, amivel gazdagodhatna könyveink tipográfiai képe.

A könyv minőségét a jó betűn túl, a betűk helyes alkalmazása: a tipografálás módja határozza meg, az, hogy milyen a sortávolság és hosszúság, a "szedéstükör" aránya, a címsorok, kezdőbetűk hangsulya, magrók mérete, az egész könyvbelső szerves beosztása, áttekinthetősége.

Mindezekon túl fontos tényező a papíryananyag is, amely olcsó és egyszerű lehet, de a könyvön végig egyöntetű színű és minőségű legyen. Papíryanagyhelyzetünk nehézségei egyébként könyvszínálóinknak sok gondot és fejtörést okoznak.

A papíron és a betűn túl a könyv-minőség legfontosabb tényezője maga a nyomdai munka, a nyomás, amelynek minősége, a festékanyagoktól eltekintve, csupán az akaraton, hozzáértésen, becsületes munkán múlik. Hogy könyveink jó részében sok kifogás érheti a nyomás munkáját, az az egyes munkahelyek hozzáértésének, munkamoráljának fogyatékoságából származik. - Csak a legjobb nyomdai munka elég jó a szocialista könyvkultúra magas minőségi igényeihez és a modern könyvművészet segítéséhez!

✱

Ha a könyv a szocializmus szellemi fegyvere akar lenni az ember együttélésért, a békéért, akkor izlésbeli arculatával és ipari minőségével kell hatnia a néptömegekre, hogy nevelőmunkáját a magas izlés és kvalitás élvezetének nyújtásával együtt lássa el.

A mai magyar könyveket tiszteletreméltó fáradtsággal, szeretettel, önfeláldozó munkával sok dolgozó kéz hozza létre úgy, hogy azok nem csak a tartalmukban élő tudást ön-

tik új érdeklődő fejek százezreibe, hanem az szépség, izlés, kultúra magját is elültetik az új olvasórétegbe.

A jó minőség felismerése, élvezése és követelése a nevelés első nagy eredménye. A mozgékony, gyors könyv a társadalomnevelés legkitünőbb eszköze. A könyvek készítői pedig, mint e kiváló eszköz létrehozói, munkásságukkal egyik legfontosabb társadalmi funkciót látják el.

A szövegközlés alapja; Kaesz Gyula: A moder magyar könyvművészet néhány kérdése. Papírpár és Magyar Grafika. 1966. X. évf. 4.sz. 173-177.p.

Kaesz Gyula: 1897-1967. Kossuth díjas belsőépítész, tervező.

Főiskolai tanár.

Szecesszió: a hagyományos neobarokk, neoreneszánsz, eklektikus, stb. stílusirányzatok után az építészetben a funkcionalizmus és az új építőanyagok /vasbeton, stb./ alkalmazásának elvét hangsúlyozta, amely ugyanakkor erős színekkel, keleties ornamentika-motívumok dekoratív halmozásával párosult. Francia elnevezése nouveau l'art.

Kner Imre: l. szemelvény jegyzetét.

redukálás: csökkentés

ekvivalens=egyenértékű

univerzális= általános, egyetemleges

koordinálni= együttműködni, munkát összehangolni.

Kiadói Főigazgatóság: l..... szemelvény jegyzetét.

inspiráló=buzdító

autotipia: cinkográfiai eljárás fényképek, stb. másolására.

attraktív= vonzó

kartonált: papirkötésű könyv

U

S o r o z a t o k - t ö m e g k ö n y v

Párczer Ferenc: Korszerű zsebkönyvkiadás

A XX. század könyvkiadásában nagy, úttörő jelentőségük volt a zsebkönyv-sorozatoknak. A második világháború előtti években az angol Penguin vagy a német, Reclam, hazánkban a Franklin által kiadott Magyar Könyvtár és Olcsó könyvtár - bár tőkés üzleti vállalkozások^{ok} voltak, és kiadásuk szinte kizárólagosan gazdasági okokból történt - a mai magyar könyvkiadás számára mégis sok tekintetben követendő példákat jelentettek.

Igy, amikor az 1950-es évek elején, a magyar könyvkiadás államosítása után a könyvek széles körű elterjesztése, a kulturális forradalom meggyorsítása került napirendre, nagyszerű kezdeményezésként támasztották fel állami szerveink és kiadóink, elődjéhez hasonló néven, a Pesti Hírlap "sárga" könyveihez többé-kevésbé hasonló kivitelben, de megváltozott célkitűzésekkel és tartalommal az Olcsó Könyvtárt. Valamivel később indult meg a régi rossz emlékű ponyvakiadások nemes utódjaként a Kincses Könyvek sorozata. Ezeket követte számos hasonló jellegű sorozat. /Vidám Könyvek, stb./

Az Olcsó Könyvtár és a Kincses Könyvek azóta az olvasók millióit hódította meg, és a magyar könyvkiadás szinte legsikeresebb vállalkozásai lettek. Mégis, a közönség - és úgy tudom, hogy a kulturális vezetés - véleménye szerint is különösen az Olcsó Könyvtár sem külsejében, sem tartalmában nem felel meg a mai követelményeknek.

Azt tapasztalhattuk, hogy külföldön sokkal jobb kivitelben és sokkal szélesebb tematikával adják ki a zsebkönyv-sorozatok tucatjait. A Német Demokratikus Köztársaságban minden jelentősebb állami kiadó tervfeladatként kapta meg évekkal ezelőtt, hogy saját profilja szerint adjon ki "Taschenbuch"-okat, abból az elvből kiindulva, hogy ezek az olcsó könyvek a szocialista

kultúra terjesztésének fontos eszközei lehetnek. Ilyen kezdeményezéseket láthatunk a cseh és lengyel könyvkiadásban is. Kétségtelen, hogy - elsősorban kivitelben - a legjobb példakkal Nyugaton találkozhattunk, ahol a korszerű nyomdatechnika vívmányait felhasználó ún. "paperback"-ek valósággal elárasztják a könyvpiacot. Ha az igazsághoz hűek akarunk maradni, nem hallgathatjuk el, hogy kevés tiszteletreméltó kivételtől eltekintve /pl. Fischer, Penguin, Rohwolt/ többnyire értéktelen ponyvát, elsősorban kaland- és detektívregényt adnak ki ilyen külsőben a tőkés kiadók.

Ugy gondolom, elérkezett az ideje, hogy a magyar könyvkiadás egy új, korszerű zsebkönyv-sorozatot indítson el. Miután a tervezés és kivitelezés munkája legalább két évet vesz igénybe, sürgős lenne, hogy a megvalósítással kulturális és nyomdaipari szerveink mielőbb érdemben foglalkozzanak.

2.

Ez az új zsebkönyv-sorozat elképzelésem szerint nem az Olcsó Könyvtár vagy a Kincses Könyvek helyett, hanem e sorozatokkal párhuzamosan kerülne kiadásra. Ez nem jelenti azt, mintha e sorozatok külső megformálásának javítását nem tartanám fontosnak. Eppen az új zsebkönyv-sorozat modern technológiai megoldása adna módot egyes régi sorozatok kivitelezésének megjavítására. - Abban az esetben, ha az új zsebkönyv-sorozat széles körben elterjed, az Olcsó Könyvtár köteteinek megjelenését ritkítani lehetne, és logikusnak látszik az eddigi 10-15 ivnél nagyobb terjedelmű, több kötetes művek kiiktatása a sorozatból. Ily módon valóban olcsó három-négy forintos áru, kisebb terjedelmű művek kerülnének az Olcsó Könyvtár keretében kiadásra.

Az új zsebkönyv-sorozat formátuma az Olcsó Könyvtárnál nagyobb és az átlagos szépirodalmi könyveknél valamivel kisebb lenne: megközelítőleg a BK 40 méretre gondolhatunk /94 x 163 mm, lásd pl. Storm: Erdei tó/, de elképzelhető valamivel nagyobb, a francia alakhoz közelebb álló formátum is / A "Fischer Bücherei" mérete például 108 x 181 mm/. Egy-egy könyv oldalterjedelme kb. 15 szerzői ívtől 35-40 szerzői ívig terjedhetne.

A sorozat kötetei kéthetenként jelennének meg, 40-80 000 példányban. Áruk a terjedelemtől függően hozzávetőlegesen így alakulhatna:

20 szerzői ív kb.	8.- Ft.
20-30 " " kb.	12.- Ft.
30-40 " " kb.	16.- Ft.

A terjedelem növelése lehetővé tenné, hogy e sorozatban kiadásra kerüljenek egy - egész kiételes esetben két-kötetben a világirodalom legjelentősebb alkotásai. Például a Háboru és Béke két kötetben, Th. Mann Doktor Faustusa egy kötetben jelenhetne meg.

A 8-12-16 forintos ár pedig könyvvásárlásban az Olcsó Könyvtár után következő magasabb fokozatot jelentené. Az Olcsó Könyvtár ezzel elsősorban a kispénzü olvasók sorozata lesz, és azoké, akik e könyveket nem akarják olvasás után feltétlenül megőrizni. /pl. utazás, üdülések alkalmából vásárolják/ - míg ezt az új sorozatot mindenki a könyvtárába is elhelyezheti.

Az új sorozat egyéb igények kielégítése mellett elvégezhetné azoknak a feladatoknak egy részét is, melyet a Kiadói Főigazgatóság a Korszerű Műveltség Könyvtáranak szánt. A nemrég lezajlott

vitában ugyanis olyan vélemények is elhangzottak, hogy egy ilyen jellegű tömegsorozatnak sokkal olcsóbbnak kellene lennie, valamint annak is hangot adtak, hogy nem helyes a kötelező előjegyzés. E két problémát legjobban egy ilyen típusú zsebkönyvsorozattal lehetne megoldani: ára viszonylag olcsó, előjegyzés nem szükséges, elnevezésében is emlékeztetne a korábbi tervre: önkéntelenül is adódik a Köszérü Könyvtár megjelölés.

A sorozat kizárólag utánnomásokot adna ki, elsősorban azért, hogy kizárólag a kritika és a közönség által kedvezően fogadott művek kerüljenek itt közlésre, de ez egyuttal gazdasági előnyt is jelentene. Elképzelésem szerint a sorozatnak négy fő ága lenne:

- a./ Magyar és külföldi klasszikus irodalom;
- b./ A XX. század magyar és külföldi irodalma, beleértve napjaink legjobb irodalmi alkotásait;
- c./ olvasmányos, de igényes ún. lektűr irodalom;
- d./ ismeretterjesztő irodalom.

Verskötetek csak kivételes esetben kerülnének a sorozatba. Kivételt képeznek olyan nagy elbeszélő költemények, mint például Puskin Anyeginje. E sorozattal elsősorban olvasnivalót kellene adni a közönségnek. A lektűr irodalom felvételét az igen széles körű közönségigény és könyvterjesztési szempontok indokolják. Még aztán nagyban elősegítené a sorozat népszerűségét, ha olvasmányos, se semmiképpen nem izlésrontó, ideológiailag nem káros, jó értelemben vett szórakoztató művek is helyet kapnának.

Az ismeretterjesztő irodalom zsebkönyv-sorozatban való kiadására százával láttunk jó külföldi példákat. Kis, enciklopedikus jellegű munkákra gondolok, a geológiától a csillagászatig, az atomfizikáig sorolhatnánk fel a témákat, melyeket a közönség

szívesen fogadna.

Az egyes részsorozatokat meg lehetne különböztetni eltérő színű borítóval. Illusztrációkat csak az ismeretterjesztő művek közölnének. Itt a lexikonhoz hasonlóan, közbefűzött mellékletként lenne kötetenként kb. egy iv képpoldal.

....

A szövegközlés alapja: Párczer Ferenc: Korszerű zsebkönyvkiadás.

A Könyv. 1962. 2. évf. 10. sz. 9-10. p.

Párczer Ferenc: l. szemelvény jegyzetét.

Penguin book: Az 1930-as évek közepétől meginduló sorozat, az un. "paper Back", az igazi tömegkönyv mintája. Nemcsak színvonalas irodalmat ad olcsón - de tetszetős kivitelben

A Franklin féle Olcsó könyvtár 1875-ben Gyulai Pál szerkesztésében indult, 20 krajcár volt a meglehetősen gyenge kivitelű kiadványok ára kötetenként. Így a jelenleg paper-back követelményeknek nem felelt meg. 1948-ban szűnt meg.

Magyar Írók Aranykönyvtára: 1908-ban indult sorozat.

Sárga könyvek: A Légrády testvérek kiadójának gondozásában, nagyon olcsón, főként ponyvairódmalmat tartalmaztak.

Olcsó Könyvtár: A Szépirodalmi kiadó gondozásában 1954-ben indult népszerű sorozat, elsősorban a klasszikus magyar és világirodalmi művek láttak a sorozatban nap világot, kötetenként 3 forintos áron.

Vidám könyvek: A Szépirodalmi kiadó gondozásában megjelenő szintén olcsó áru vidám írásokat tartalmazó sorozat.

Kincses Könyvek: Az Olcsó könyvtár mintájára a falusi lakosság ellátására indult sorozat.

Taschenbuch= zsebkönyv

paper-back: l. a.fenti jegyzetet.

Fischer Bücherei: A német Fischer Verlag paper-back sorozata.

Elsősorban ismeretterjesztő irodalmat közöl.

Háboru és béke: Tolstoj, Lev Nyikolajevics regénye.

Kiadói Főigazgatóság: l. szemelvény jegyzetét.

.....

1.

A bibliofilia ebben az értelemben a különleges, nem mindennapi, a szokástól eltérő művészi formában megjelenő könyvek kiadása. Megítélésénél, mint valamennyi könyvművészeti kérdésnél, abban induljunk ki, hogy a könyv a gondolatközlés egyik technikai eszköze, használati tárgy, amelynek művészi formája fontos és szükséges, de mégis alá van rendelve a könyv tartalmának, a benne felhalmozott gondolatoknak. A különleges, szokatlan, pazar illusztráció, kötés, tipográfiai megoldás vagy a művészi megjelenítés bármely nem mindennapi, a technikailag szükségesnél bőkezűbb vonása csak akkor indokolt, ha a művet a tartalma, irodalmi mondanivalója és rangja alapján - az ilyen könyvművészeti megbecsülés megilleti, ha ez a megjelenítés az irodalmi mondanivaló szerves művészi kiegészítőjévé, segítőjévé tud válni.

Balázs Béla A Kékszakállu herceg vára c. könyvében Kass János művészileg és technikailag szokatlan, merész illusztrációi szinte "partóktól ihletett kísérői a műnek. Nem fontos most, hogy Kass János merész kísérlete mennyire sikerült - de ki vitathatná el a könyvművész jogát, hogy a Kékszakállut ~~vál~~óban az ünnepnapok köntösébe öltöztesse? Allítsuk ezzel szembe az egész bőr kötésű kertészeti kiadványt, a tarka és hivalkodó táblájú orvosi könyvet, egy sor, nem tudni miért négyzetes alakú verseskönyvet és a "divatos" alakok más oktalán alkalmazását, a sokszínű illusztrációt ott, ahol az nem indokolt, az illusztrációt, ahol maga az illusztrálás sem indokolt és így tovább - akkor rá kell döbbernünk, hogy mindez a bibliofilia elfajulása, különcködés, öncélú,

költséges játékok, ami igazi színvonalemelkedéshez nem vezet.

2.

A bibliofilia másik megjelenési formája az alkalmi, ünnepélyes kiadvány. Itt is a könyv tartalmára, irodalmi és kulturális jelentőségére építjük fel állásfoglalásunkat. Nagy íróink, a külföldi klasszikusok többsége kiadásban is napvilágot látnak. /Más kérdés, hogy e változatok mennyiben felelnek meg a szükségleteknek./ Mégis nehéz lenne sokféle Petőfi kiadvány mellett a kis bőrkötéses, bibliofil Petőfi létjogosultságát tagadni. A Kommunista Kiáltvány is sok gyűjteményben és önálló kiadásban látott napvilágot. A kis piros bőrkötéses kiadását mégis örömmel fogadtuk, és szívesen helyezzük a többi mellé könyvtarunkba. Hasonlóképpen az író személyisége /Mao Ce-tung versei/, az író és a kongenitális illusztrátor műve /Aragon és Hintz Gyula/, a jelentős évforduló és más, a mű jellegéből eredő ok jogos alapot adhat a bibliofil igényű kivitelre. De mi jogosította fel a kiadót a költséges kivitelben kifejezésre jutó igényességre egy sor olyan könyv esetében, ahol a mű irodalmi, tudományos és társadalmi jelentősége erre nem adhatott alkalmat?

Anélkül, hogy bizonyos művek lekicsinylésének hibájába esnénk, vajon nem jelentős tévedés-e kiadási politikánknak hasznos, de mégiscsak átlagos jelentőségű alkotásokat kivitelükkel az irodalom és a tudomány csucsainak kijáró megbecsülésben részesíteni? Bőven sorolhatnánk rá példákat, amikor a mű alkalmi, ünnepélyes kivitel mellett mögül hiányzik a jogcím: a tartalom, a szerző jelentőségéből folyó alkalom.

3.

Bibliofil könyveink harmadik megjelenési formája a kisérlet. Az illusztráció, a tipográfia, a kötés, a könyvművészet valamennyi elemének bátor, kezdeményező módon újszerű megoldása, ha az a mű tartalmából indul ki, hasznos, előrevivő és példamutató lehet. Anélkül, hogy pontosan értékelni kívánnánk, nem vitatható el a kezdeményezés hasznossága olyan illusztrációtól, mint Csernus Tiboré Az avignoni szerelmesek kötetében, Lengyel Lajos kötetértől Heltai 1002-ik éjszakájához, a Pogány: Szobrászat és festészet az építőművészetben c. ~~kiadvány~~ könyvnek a maga nemében sajátos tipográfiai megoldásától stb. E jó példák mellett azonban nem kevés még nálunk a dilettáns, szerlnytelen, mindenáron feltűnni vágyó próbálkozás, tekintet nélkül a műre - és a próbálkozás költségeire.

Ezek után mit válaszoljunk azoknak, akik a bibliofiliát mint kispolgári maradványt, egészében elvetnék? Ugy vélem azt, hogy a mű jellegét tiszteletben tartó és azt segítő, gazdasági lehetőségeinkkel is arányban álló bibliofil kiadványok könyvkiadásunkban és a népművelésben önmagukban is építő és az egész könyvkiadást előrevivő, példamutató szerepet tölthetnek be. Ugyanakkor sürgetően szükséges, hogy az építő jellegű bibliofilia becsületét a ma még bőven burjánzó öncéluságtól, dilettantizmustól, hivalkodástól, pazarlástól elhatárolva, megvédjük.

4.

A tömegkönyv fogalmát nem könnyű meghatározni. A százezer példányos olcsó regény feltétlenül tömegkönyv, de vajon az öttizezer példányban megjelenő regény nem az-e? Mivel nálunk ma

már igen széles az olvasók tábora, nem követünk el nagy hibát, ha a bibliofilián és a szűkebb szakmai használatra szánt könyveken kívül valamennyi kiadványt tömegkönyvnek tekintjük.

Nem is fontos, hogy mi a tömegkönyv, ha elfogadjuk azt, hogy valamennyi könyvnek egyformán bibliofil, tehát "szeretettel csinált" könyvnek kellene lennie. Sajnos itt még nem tartunk. Elsősorban a szeretet hiányzik hozzá éppen ott, ahol a legnagyobb szükség lenne rá. Ha a kiadók és a nyomdák az "ugynevezett" bibliofilekre szánt gondoskodásnak csupán egy részét fordítanak a nagy példányszámú könyvekre, már előbbre tartanak. Sajnálatos, hogy tömegkönyveink egy részéről leri az elemi gondoskodás hiánya. Maszatos gépszedés, tág szóközök, gondatlan tördelés, foltos nyomás, rossz illusztráció vagy ábraanyag, silány kötés a kiadói és nyomdai munkatechnikai minimumainak sem felelnek meg. Pedig kiadóink és nyomdáink felkészültsége megvan, képesek lennének a normák teljesítésére.

A bibliofilia terén is vázolt küldőseges, felületes szemlélet, a kirakatpolitika szelleme a tömegkönyvnél a betű és a tipográfia lebecsülésében jut kifejezésre. Néhány kiadónk és nyomdászunk szemében a könyv szépsége az illusztrációnál, a sok szinnél, a rikitó burkolónál kezdődik és végződik. Vegyük végre tudomásul, hogy az író gondolatait elsősorban a betűn és tipográfián keresztül adjuk az olvasó tudatára, és ezek elhanyagolását semmiféle szinpompás sallanggal sem lehet pótolni.

Igaz, hogy a rendelkezésünkre álló anyagok /papír, vászon/ nem mindig a legjobbak, de gondos nyomdai munkával az adott lehetőségek mellett is általában szép könyveket tudnánk előállítani, olyanokat, amelyeneket most a könyvművészeti versenyre pályázva készítünk- esetenként.

Technikai eszközeinknek egy számottevő hiányossága van: még nem rendelkezünk nagy példányszámu könyvek nyomására alkalmas speciális könyvnyomó rotációs gépekkel. Ezért itt a minőség javítása korlátozott mértékben lehetséges, de hogy nem lehetetlen, arra az Athenaeum és Zrinyi Nyomda már jó példákkal szolgáltak.

Legyen **nehát** minden tömegkönyv szeretettel készített könyv, egyszerű eszközökkel, elsősorban a betű és a tipográfia eszközeivel széppé tett könyv, és nem utolsósorban mértéktartó, gazdaságosan, nem külsőleges csillogással előállított olcsó könyv.

5.

Amikor a technikai gondoskodás minimumát követeljük valamennyi tömegkönyv készítéséhez, távol áll tőlünk, hogy valamennyi könyv megjelenítésénél azonos formai eszközök alkalmazását javasolnánk. A mértéktartás nem uniformizálást jelent, a betű és a tipográfia, a formaalakítás nemes eszközei ~~inká~~ legalább annyira alkalmasak a mű "egyéniségének" kifejezésére, mint valamilyen, a könyvhöz kevésbé szervesen tartozó diszitő eszköz. ^a S megjelenési formának nemcsak a mű egyéniségével, hanem az olvasó körével is összhangban kell lennie. Goethe Faustja és egy számítankönyv között nemcsak azért szükségszerű a formai különbség, mert a tartalmuk merőben különböző, hanem azért is, mert mások, más céllal és más praktikus körülmények között forgatják.

Egy fontos különbséget azonban a bibliofilia és a tömegkönyv között ki kell emelnünk: a tömegkönyv fokozottan használati tárgy, amelynek praktikusságára és tartósságára többet kellene gondolnunk. Jobb lenne kevesebb világos, könnyen piszkolódó kötés; a gyorsan rongyolódó tankönyv, a már könyvesboltban beszakadt burkoló és más technikai hiányosságok több figyelmet érdemelnének.

Az olvasók, a könyvetek szeretők emberek továbbra is várják az arra valóban méltó műveknek a műhöz méltó bibliofil kiadásait, de legalább ennyire a bibliofilia, az igaz szeretettel való könyvcsinálás kiterjesztését és elterjesztését a tömegkönyvre, valamennyi kiadványra és a kiadói és nyomdai dolgozók egész körére.

A magyar könyvművészet az utolsó években nagyot fejlődött, vele együtt a szép könyv iránti érdeklődés is. Ez a fejlődés kötelességünké teszi, hogy a fejlődés irányát fokozott igény-nyel bíráljuk. A sok szép eredménynek kijáró elismerés után itt az ideje, hogy a hiányosságokat, a torzulásokat bátrabban szóva tegyük. Annál is inkább, mert a könyv a népművelésben nemcsak az irodalmat és tudományt terjeszti, hanem formájával a művészet szemléletét is alakítja.

A szövegközlés alapja: Haiman György: Bibliofilia és tömegkönyv. A könyv. 1961. 1.évf. 9.sz. 1-2.p.

Haiman György: l. szemelvény jegyzetét.
bibliofília: eredeti jelentése - könyv szeretete
Kass János: 1927 - Grafikus, könyvillusztrátor.
Aragon Louis: 1897 - . Francia költő, író és politikus.
Hintz Gyula: l. szemelvény jegyzetét.
Csernus Tibor: 1927 - . Festő, grafikus.
Lengyel Lajos: l. szemelvény jegyzetét.
tömegkönyv= paper back - l. szemelvény jegyzetét.
Athenaeum nyomda: az egykori Athenaeum rt. /1868/, korábban
Emich Gusztáv könyvkereskedő és nyomdatulajdonos nyom-
dája.
Zrinyi nyomda: A volt Légrády testvérek 1854-ben alapított
nyomdája. Az államosítás után Zrinyi nyomda.

Tankönyvek, szótárak, lexikonok

Paragh László: Állami tankönyvkiadásunk tiz éve - Tiz éves a
Tankönyvkiadó

.....

Népi demokráciánk 1946-ban létrehozta az általános iskolát, s hozzákezd a minisztérium a tankönyvek általános kicseréléséhez. 1947 szeptemberére már ~~xxviiiixxxxix~~ elkészülnek az általános iskolai I-VII. osztályos tankönyvek, majd 1948-ra a VIII. osztályos tankönyvek is. Ezek a tankönyvek már beszélnek a szocializmus építéséről, a hároméves tervről, a földreformról. A történelemkönyvek marxista szemléletűek. Azonban a könyvek nagy részben - különösen az alsó tagozati könyvek - még mindig magukon viselik a kollektív bélyegét: több olvasmány a kulákok dicséretéről szól, a munkásságról alig van szó, erősen megmutatkozik a klerikális hatás, sőt a sovinizmus is / Kárpát-medencéről tanítanak. / A természettudományos tárgyakban misztikus magyarázatokat adnak.

A fordulat éve hoz nagyobb változást a tankönyvek fejlődésében. 1949. év elején létrehozzák a Tankönyvkiadót. Ezzel megszűnt a tankönyvkiadásban az anarchia, a különböző kiadóknak a haszonért folyó versenye. Létrejött az egységes szellemű, szervezett állami tankönyvkiadás. 1949 szeptemberére a Kiadó átdolgoztatja az általános iskolai könyveket /amennyire lehetett, kijavították a fent említett hibákat/, s kiadják az új középiskolai tankönyveket ugyanabban az évben, amikor első ízben kerülnek nagyobb számban a munkások, parasztok gyermekei a középiskolások padjaiba.

Ezuttal azonban a közoktatás területén támadó reakció igyekszik meggátolni a fejlődést. A minisztériumban és az Országos Neveléstudományi Intézetben nem gondoskodtak arról, hogy kellő példányszámban s kellő időben kerüljenek a könyvek az iskolákba. /Egyes könyveket csak novemberben lehetett megszerezni, másokat később sem, kifogytak.

Voltak, amelyek az év végéig sem jelentek meg./

A könyvek tartalma is - búr igen nagy volt a fejlődés az előbbiekkal szemben - sok tekintetben csalódást okozott. Egyes tankönyvek túl magas színvonalon hatalmas anyagot tartalmaztak, úgyhogy a középiskolás koru gyermekek számára igen súlyos követelményt jelentettek.

Az illetékesek nem gondoskodtak a pedagógusok továbbképzéséről. Anygukban, tárgyalási módjukban teljesen újszerű könyveket készítettek, de nem készítették elő a pedagógusokat ezek tanítására. A földrajzkönyv pl. olyan csillagászati és geológiai ismereteket közölt, amelyeket addig legfeljebb az egyetemen tanítottak. A tanulók, tanárok egyformán elkedvetlenedtek. Sok volt a lemorzsólódás.

A párt segített e helyzetben. 1950 március 29-én a közoktatásügygel kapcsolatos határozatában megállapítja, hogy a köznevelés forntján támadó ellenség egyik legveszedelmesebb fegyvere a tankönyvszabotázs és a tanulók túlterhelése volt. Ezekkel a módszerekkel az ellenség arra törekedett, hogy a munkás- és dolgozóparaszt-származás gyermekeit kiszorítsa az iskolából. Nyilvánvalóvá vált, hogy a közoktatás dolgozóit elzárták azoktól a nagyszerű eredményektől és tapasztalatoktól, melyeket a Szovjetuniótól kaphattunk volna az oktatás és tankönyvirás területén.

A párt megszüntette az Országos Neveléstudományi Intézetet és létrehozta a Tankönyvosztályt, majd a Tankönyvkiadóban lektorátust is állított fel. Megjelölte az új feladatokat:

"Olyan ütemben, amennyire csak gyakorlatilag megvalósítható, tankönyvek, tanterv, tananyag sugározza a marxizmus, leninizmus ideológiáját, mely nem a szakismeretek és szaktudományok elhanyagolását, hanem az elmélyültebb, korszerűbb, az összefüggéseket feltáró, tehát a tudományosabb oktatást jelenti."

A Tankönyvosztály és a Tankönyvkiadó megfeszített munkája nyomán az 1950/51. tanévre már 298 fajta tankönyv jelent meg, összesen 7 361 000 példányszámban, s ezek igen kevés kivétellel már szeptemberben az iskolában voltak. 32 általános, 58 középiskolai, 34 nemzetiségi, 96 ipari technikumi, 36 mezőgazdasági és 40 MTH tankönyv jelent meg.

Az 1950. év tankönyvei már tartalmilag is jobbak. A párthatározat iránymutatásai a tankönyvek szerkesztői számára nagy segítséget jelentettek. Pártunk a további munkában is állandóan segítette tankönyveink tudományos dolgozóit. A készülő kéziratok szerzőinek, bírálóinak szükség esetén tanácsot ad. Ennek nyomán nagyrészt sikerült kiküszöbölni a maximalizmust.

....

A párthatározat megjelenésekor /-1954. január után/ az új általános iskolai tanterv már készülöben volt, sőt a tantervvel párhuzamosan készültek az alsó tagozati tankönyvek is. A könyvek minősége, stabilitása érdekében a minisztérium vezetősége úgy határozott, hogy ezeket a tankönyveket előbb kísérleti tankönyvekként adja ki mind egy 30-35 iskola számára. Az iskolákat úgy válogatták ki, hogy legyen közöttük városi és falusi, osztott és osztatlan iskola egyaránt. 1954 szeptemberére a kísérleti tankönyvek megjelentek. A könyvek nemcsak színes, gondos kivitelükkel keltettek feltűnést, hanem tartalmukban is sok új értéket hoztak. Ezek a könyvek már jobban alkalmazkodnak a tanulók életkori sajátosságaihoz, menekülnek a frázisosságtól, a fogalmakat, ismereteket élményszerű, művészi, irodalmi értékű olvasmányokkal igyekeznek elsajátíttatni. A mai élet ábrázolásához a Kiadó igyekezett megnyerni a mai írókat, költőket több-kevesebb sikerrel. Az I.o. Számtan egészen újszerű módszertani felépítésével tűnt ki.

A kísérlet tapasztalatait a Minisztérium és a Kiadó közös erővel

gyűjtötte, és a tapasztalatok azt bizonyították, hogy a tanterv és a tankönyvek szelleme, felépítése helyes törekvéseket mutat. Jónak találta a könyveket a pártbizottság is, de ugyanakkor figyelmeztette a Kiadót, a pártosság, a marxista szemlélet erősebb érvényesítésére is. Ezek figyelembevételével jelentek meg az alsó tagozati könyvek végleges formájukban 1956 szeptemberére.

Erre az időre megjelentek - ugyancsak az új tanterv alapján - a felső tagozat V.-VI. osztályos tankönyvei mint kísérleti könyvek. Ezekre a tankönyvekre 1954-ben hirdetett a Kiadó pályázatot, s a könyveket legnagyobb részben a pályázaton résztvevő szerzőkkel íratta meg. Ettől kezdve a Kiadó minden új általános és középiskolai tankönyv megírására pályázatot hirdet. /Erre kötelezi a 83/1955. sz. miniszteri rendelet is, amely szabályozza a tankönyvírás módját, a Tankönyvkiadó kötelességeit, figyelembe véve, hogy most már 1952 óta, a Tankönyvosztály megszűnésével, a tankönyvek szerkesztése is a Kiadóban folyik./

A felső tagozat VII-VIII. osztályos tankönyveire 1955-ben hirdetett a Kiadó pályázatot, de ezeknek kísérleti kiadására az ellenforradalom okozta zavarok miatt már nem kerülhetett sor.

Az ellenforradalom különben sok kárt tett a tankönyvfronton is. Először is megzavarta azt az ütemtervet, amelyet a Minisztérium és a Kiadó az új tanterv és ezzel az új könyvek bevezetésére készített. Az ellenforradalmat követő eszmei zűrzavarban felvetődtek olyan kívánságok, hogy 1957 szeptemberére cseréljük ki az összes felső tagozati könyveket. Szerencsére, ahogy kitisztult a helyzet, ezt a tervet még 1957 nyarán elejtettük, úgyhogy csupán 3 általános iskolai új tankönyv és egy átdolgozás jelent meg. De ezeknek egy része igazolta is az aggodalmat. Az V. osztályos Földrajz pl. ezeknek az időknél a bizonytalankodásait és revizionista szellemét tükrözte.

E néhány könyv kivételével a felső tagozati új könyvek kiadását 1958-ban ütemszerűen folytattuk. 1958-ban zömmel az V-VI. osztályos

könyveket készítettük el 3 kivétellel. 1959-ben az elmaradt V-VI. osztályos könyvek s a VII-VIII. osztályos tankönyvek egy része készült el, 1960-ban, a 3. lépcsőben pedig kész lesznek az összes felsőtagozati tankönyvek.

A szöveközlés alapja: Paragh László: Állami tankönyvkiadásunk tiz éve. - Tiz éves a Tankönyvkiadó. - Pedagógiai Szemle. 1959. IX. évf. 7-8. sz. 69B-70l. p.

Propper László: A hazai szótárkiadás helyzete

A hazai könyvkiadás keretében a szótárkiadás külön pozíciót biztosított magának. Snnak ellenére, hogy a magyar szótáriróadalom igen tiszteletreméltó multra tekinhet vissza, ebben a multban nincsen egyetlen szakasz sem, amely - a könyvkiadás mindenkori helyzetéhez és lehetőségeihez arányosítva is - akár csak megközelítené azt a számban és értékben páratlan fellendülést, amelyet a magyar szótárkiadásban 1950-től megállapíthatunk.

Hazánkban a felszabadulás tette lehetővé, hogy a szótárszerkesztés és szótárkiadás új utakat és módszereket keressen. Csak így tudhatott egyrészt eleget tenni a mindinkább szükségyszerűen jelentkező igényeknek, másrészt betölteni azt a történelmi hivatást, amit korunkban a világ népei közötti béke és barátság eszméjének megszilárdítása és ennek az eszmének gyakorlati megvalósítása egyenesen megkövetel.

1950-ben ismertük fel ezeknek a problémáknak jelentőségét. Kormányrendelet jelent meg, amely a két-és többnyelvű szótárak szerkesztését a Magyar Tudományos Akadémia kiadójánál összepontosította. Ezzel az intézkedéssel biztosítani kívánta azt, hogy a megjelenő kiadványok igényesek legyenek és tudományos felkészültséggel, ápaos-sággal készüljenek.

Ebben az időben új utakat kerestünk. Már induláskor célul tűztük ki, hogy szótárainknak elsősorban a jelentkező szükségletet kell ki-elégíteniük. Ez alatt azt értjük, hogy olyan szótárakat adjunk ki, amelyekre a tudomány, a technika, a kultúra, de nem utolsó sorban a gyakorlat embereinek feltétlenül szükségük van. Ugy gondoltuk, már a kezdet kezdetén is, hogy külön szótárszerkesztőséget kell felállítani az Akadémiai Kiadó kebelében, amelyben több nyelvet beszélő, lehetőleg egyetemi végzettségű szerkesztők dolgozzanak oly módon, hogy egy-egy szótár felelős szerkesztője a vállalat keretein kívül álló

nyelvész professzor legyen. Mivel ez időben nem állottak rendelkezésünkre olyan anyaggyűjtemények, amelyek felhasználhatók lettek volna - legfeljebb módszerében és nyelvi anyagában részben elavulnak tekinthető néhány korábbi szótár - ezért a szótárszerkesztőséghez külső munkatársakat kapcsoltunk. Feladatuk az volt, hogy a szótárszerkesztőség egy-egy tagjának vezetésével, meghatározott szakterületről egyrészt összegyűjtsék a magyar szóanyagot, másrészt felkutassák ezeknek idegennyelvű megfelelőit. Hasonlóképpen a szótárilag számításba jövő idegen nyelvek szó- és kifejezésanyagát is győjtötte a szerkesztőség. Volt olyan időszak 1950-52 között, amikor a szótárszerkesztőségekben 80 szerkesztő dolgozott és a külső munkatársak száma meghaladta a 200-at. Egyidőben 10-15 szótár szerkesztéséhez kezdtünk hozzá, Ez a módszer csak nagyjában vált be. Rövidesen rájöttünk arra, hogy az ilyen nagy létszámú belső szótárszerkesztőség munkája sohasem lehet egybehangolt, a külső munkatársak egymástól elszigetelten dolgoztak, munkájukban nagy volt a hibalehetőség.

Fejlődésünk második szakaszában kiválogattuk a legjobb tudással rendelkező szótárszerkesztőket, ezeket továbbra is foglalkoztattuk, és a szótárszerkesztőség nagy létszámát 30 főre csökkentettük. Ugyanilyen szelekciót hajtottunk végre a külső munkatársak között is.

Szótárszerkesztőségünkben, az egyes nyelveknek megfelelően szótári csoportokat alakítottunk ki. Külön szótári csoportja van az orosz, német, angol, francia nyelvnek. Ezek a szótári csoportok 3-4 főből állnak. A felosztásnak ez a módja egyben biztosította a szótárszerkesztők továbbfejlődését is, hiszen állandóan és folyamatosan egy meghatározott nyelv kérdéseivel foglalkoznak, rendelkezésükre áll a megfelelő szakirodalom stb.

A külső munkatársak bevonásánál mindinkább érvényesül az a

szempont, hogy csak olyan specialisták segítségét kérjük, akik a tudományos életben maguknak már nevet szereztek, az illető idegen nyelvet jól ismerik. Külső munkának tekintjük azt is, ha egyes területek szóanyagának összegyűjtése kapcsán, tudományos vagy ipari kutatóintézeteket kérünk fel a szókinccs kidolgozására.

A vázolt kollektív munka irányítója a szótár főszerkesztője, aki már a szótári munkák megindulása előtt kidolgozza a szerkesztési utasításokat. Ő az, aki a szótár tudományos kérdéseit elvisek tisztázza, a szótár tárgyi kereteit meghatározza, főmunkatársait összeválogatja, velük, az anyag gyűjtésének és szótéri feldolgozásának módszereit behatóan megbeszéli, a nyers kézirat előkészítését minden fokon figyelemmel kíséri. A szótár főszerkesztője felelős a munka egészéért. A szótárszerkesztőség dolgozói által elkészített - előszerkesztett - kéziratot végleges formájában a szótár főszerkesztője alakítja ki.

....

A nehézségeken úgy próbálunk segíteni, hogy a kiadó mellett működő Szótárszerkesztési Tanács állásfoglalását kérjük ki az egyes kérdésekben. A Szótárszerkesztési Tanácsot 1957-ben hívtuk életre. Az Akadémiai Kiadó felkért hat nyelvész professzort, akik maguk is jelentős számú szótári művet akottak, hogy vegyenek részt e Tanács működésében. A Tanács hároméves fennállása alatt számos kérdésben nyújtott komoly segítséget a tervezés, szerkesztés és kiadás területén.

A szervezeti kérdések között szólni kell a Magyar Tudományos Akadémia Szótári Bizottságáról. Ez a bizottság ellenőrzi az Akadémia részéről a kiadó szótárszerkesztési és kiadási munkáját, az egyes szótárak főszerkesztőinek a ~~ki~~ kijelöléséhez a hozzájárulást megadja, és figyelemmel kíséri a hazai szótáriródalom teljes egészét.

A mai napig 68 két- és többnyelvű szótár jelent meg 91 kiadásban és több mint 1,250 000 példányban, Szótárainkból évről-évre újabb kiadásokat jelentetünk meg és - a fennálló papir- és nyomda-technikai nehézségek miatt -nem is tudunk eleget tenni az utánnyomási kéréseknek.

Kétnyelvű szótáraink egy része általános szótár, másik része szakszótár. Kiadványaink három típusba sorolhatók: nagyszótár /70 000 címszón felül/, kézisztár /40 000-60 000 címszó/ és kistsztár / kb. 20 000 - 30 000 címszó/. E szótárakhoz társulnak xx legújabbban a szemléltető képezzótárak, valamint a műszaki értelmező szótársorozat, amely ugyancsak tartalmaz idegennyelvű értelmezéseket is. Szótáraink közül 17 az orosz nyelvvel foglalkozik: ezek közül 10 műszaki és tudományos szakszótár /általános műszaki, orvosi, mezőgazdasági, katonai, vasuti, autóműszaki/, 7 pedig különböző típusu és terjedelmű általános szótár.

Az elmúlt évben Alkotmányunk tizedik évfordulójára jelent meg a legújabb nagy orosz-magyar szótár, amely 220 000 szótári adatot tartalmaz. Orosz szótáraink eddig összesen mintegy 250 000 példányban jelentek meg, ilyen módon jelentékeny szerepet vállalva az orosz nyelv ismeretének elterjesztésében és ezáltal a szovjet tudományos és kulturális eredmények hozzáférhetőbbé tételében.

Más nyelvű szótáraink is jelentős alkotásoknak tekinthetők. Ismeretesek német-magyar és magyar-német szótáraink, francia és angol kiadványaink is. Kb. egy évvel ezelőtt jelent meg a nagy magyar-francia szótár, amely 320 000 adatával az élő magyar szókincsnek ez idő szerint legteljesebb szótározása. A mai napig angol, francia, olasz, spanyol, bolgár, szerb-horvát, albán, lengyel, koreai, latin, eszperantó stb. nyelven jelentek meg szótáraink. Készülnek a cseh, román, szlovák szótárak.

Szakszótáraink folyton bővülő sora országunkban nélkülözhe-

tetlennek mutatkozik. Műszaki és tudományos /angol, és orosz/ , mezőgazdasági /orosz/, orvosi /orosz/ szakszótáraink már eddig is több kiadást értek meg. Nemrég indítottuk meg műszaki értelmező szótársorozatunkat, amely egy-egy magyar címszó mellett tartalmazza annak rövid körülíró magyarnyelvű értelmezését, valamint orosz, német és angol nyelvi megfelelőjét is. Ezeket az értelmező szótárakat kisebb szakterületekre bontva készítjük el, mint pl. általános mechanikai, vizierőművek, építőanyagok, stb. 20 ilyen kisebb kötetet tervezünk. Ezekből a kisebb kötetekből fogjuk a későbbi évek során elkészíteni a nagy műszaki értelmező szótár három kötetét.

Az 1959-50. évi tervekben kiemelem az orosz nyelv új típusú iskolai szótárait. A Művelődésügyi Minisztérium elrendelte, hogy az általános iskolák VII. és VIII. osztályai számára egy kb. 5 000 szótári adatot tartalmazó szótár kell készíteni, amelyet tankönyvnek minősítenek. Ugyancsak kötelező lesz a szótárhasználat a középiskolákban orosz nyelvet tanulók részére is. Ez a most készülő középiskolai szótár már lényegesen nagyobb terjedelmű lesz, mint az előbb említett, előreláthatóan 15 000 szótári adatot fog tartalmazni. Tovább folytatjuk még hiányzó szótáraink kiadását. Ezek között olyan szótárak is szerepelnek, amelyek Magyarországon még nem jelentek meg. A szótárkiadás második ötéves tervében kiadjuk a kínai-magyar és magyar-kínai, az arab-magyar és magyar-arab szótárakat.

....

Külön szeretném a szótárkiadás nemzetközi kapcsolatainak alakulását ismertetni. Már évekkel ezelőtt súlyt helyeztünk arra, hogy bizonyos szótárakat a szocialista országok megfelelő szerveivel való együttműködés keretében szerkesszük, és adjunk ki. Így megállapodás jött létre a Magyar Tudományos Akadémia és a Csehszlovák Tudományos Akadémia, a Magyar Tudományos Akadémia és a Lengyel Tudományos Akadémia, végül a Magyar Tudományos Akadémia és a Román Tu-

Népköztársaság Akadémiája között kétnyelvű szótárak megszerkesztésére és kiadására. Ezeknek a megállapodásoknak az volt a lényegük, hogy az egyik kötetet a magyar fél szerkeszti, és a másik fél lektorálja, az ellenkötetet pedig - a kölcsönösség elve alapján - a másik fél szerkeszti, illetve lektorálja. Ily módon indultak meg a három nyelv, nagy, általános szótárainak szerkesztési munkálatai. Elsőnek a lengyel-magyar szótár készült el, és jelent meg, a cseh-magyar nagyszótár Prágában most van a nyomdában, előreláthatóan 1960. első negyedében jelenik meg. Kapcsolatot létesítettünk a Bolgár Tudományos Akadémiával és az Albán Tudományos Intézettel is.

....

Igen jó kapcsolatokat alakítottunk ki a Szovjetunió moszkvai szótárkiadó vállalatával. Terveink között szerepelnek a közös kiadványok, a kölcsönös szerkesztés és lektorálás is.

....

A szövegközlés alapja: Propper László: A hazai szótárkiadás helyzete. Magyar Tudomány. 1960. 77-80. p.

HAAS KÁROLY:

LEXIKON KIADÁSUNK ÉRDEKES TERVEI

Könyvkiadásunknak sokáig legelmaradottabb területe a lexikon kiadás volt. Közel egy évtizedig szinte semmi sem történt e téren, mindaddig, míg létre nem jött az Akadémiai Kiadó Lexikon szerkesztősége. Így is hosszú időbe telt, amíg az Uj Magyar Lexikon első kötete napvilágot látott. Az Uj Magyar Lexikon megjelenése - kisebb-nagyobb hibái ellenére is - a magyar könyvkiadás jelentős eseménye volt. Jelentőségét mi sem igazolja jobban, mint az, hogy már az első kötetek megjelenése után meg kellett kezdeni az utánnomást, s így az egyes kötetek a két kiadásban 90 000 példányban jelentek meg.

Az Uj Magyar Lexikon csak kezdet volt, mert hiszen igen széles körű igény jelentkezik különböző szaklexikonokra, amelyekből az elmúlt másfél évtized alatt alig jelent meg néhány. Szerencsére a már meglévő Lexikon szerkesztőség, a maga apparátusával, gazdag tapasztalataival biztosítani tudja, hogy ezek a hiányzó lexikonok folyamatosan megjelenjenek, s néhány év alatt pótolják az elmúlt időszak ~~lexikon~~ lemaradását.

Felkerestük dr. Kicsi Sándort, a lexikon szerkesztőség vezetőjét, aki kérésünkre ismertette a lexikon kiadás tervét.

Tervek és megvalósulás

- A legkülönbözőbb típusú lexikonok megjelentetését tervezzük, a legnépszerűbbektől egészen a tudományos használatra szántakig. A már nyomdában lévő két munka némileg tükrözi ezt a szándékunkat. Az egyik az Atommag lexikon, amelynek Nagy László a főszerkesztője. Valamennyi, az atomra és az atomfizikára

vonatkozó fogalom szerepel a címszavakban, s az egyes szócikkek nemcsak a fogalmakat magyarázzák, de megfelelő bibliográfiát is adnak. Ez a lexikon - amely a külföldi lexikonok anyagának figyelembevételével készül - szakembereink, tudományos kutatóink értékes segítője lesz. A másik nyomás alatt lévő lexikon - amely valószínűleg szeptember-október körül jelenik meg - a legszélesebb körű érdeklődésre számíthat. A magyar fotósok és fotoamatőrök több százezres tábora nyilván örömmel fogadja majd az új kiadványt, a Foto lexikont. Ez a több mint 60 ives kiadvány a nagyközönség részére is érthetően dolgozza fel a fotózást érintő összes területeket. Így a szócikkek feldolgozzák az optikai fogalmakat, a fényképezőgépek szerkezetét, típusait, a különböző cégek készítményeit, fényképezési eljárásokat, a negatív és pozitív anyagokat, illetve eljárásokat, vegyszereket, a színesfényképezést, a nyomdai képsokszorosítással kapcsolatos eljárásokat, a fényképezés történetét, s érintik az esztétikai kérdéseket is. 450 szöveg közti illusztráció mellett 88 oldal képmelléklet mutatja be az egyes géptípusokat, és illusztrálja a különböző eljárásokat. Bátran mondhatjuk, hogy ez a lexikon a hasonló tárgykörűek között világviszonylatban is a legnagyobbak, a legátfogóbbak közé fog tartozni.

Irodalmi és műszaki lexikon

Talán egyik lexikont sem várják annyian, mint a Magyar irodalmi lexikont. A kétkötetes, mintegy 200 iv terjedelmű kiadvány felöleli a magyar irodalom minden alkotóját és értékesebb alkotását, a kezdetektől egészen napjainkig. Ezen kívül az irodalomtörténeti, esztétikai fogalmakat is megtalálhatjuk benne. Számos illusztráció és eredeti dokumentumok fakszimiléi

egésztik ki ezt a munkát. A főszerkesztő: Benedek Marcell és a szerkesztő bizottság - Király István, Pándi Pál, Sötér István, Tolnai Gábor - ismeretében biztosak vagyunk abban, hogy ez a lexikon közérhetősége mellett a legszigorubb tudományos igény-nyel készül. Egyébként még nem volt olyan irodalomtudományi munka hazánkban, amelynek elkészítésénél irodalomtörténészeink ilyen széleskörű összefogása valósult volna meg. Szinte azt mondhatjuk, nincsen olyan számottevő irodalomtörténészünk, aki ne irt volna cikket ehhez a lexikonhoz. Az első kötet /A-K/ még ez év végén megjelenik, a második kötet pedig 1964-ben.

A múlt évben megjelent Művészeti ABC után jövőre indul meg a 3 kötetes Művészeti lexikon kiadása. A több mint 300 ives munka címszavai felölelik majd a képzőművészetek minden területét: ~~művészek~~ művészeket, műveket, esztétikai és technikai fogalmakat, szerepelnek benne a különböző stílusirányzatok, iskolák, művészi csoportosulások. Ennek a lexikonnak az elkészítésében ugyyszólván minden művészettörténészünk részt vesz. A Genthon István és Zádor Anna szerkesztésében készülő munka első kötete 1964-ben jelenik meg, többi kötete 1965-ben.

Természettudományi lexikon

A magyar lexikonkiadás legnagyobb szabásu vállalkozása kétségkívül a Természettudományi lexikon lesz. A hat kötetre tervezett munka még a terjedelmében azonos Uj Magyar Lexikonnál is nagyobb munkát ró a szerkesztőségre, hiszen ilyen alapos, a természettudományokat ennyire sokoldaluan feldolgozó mű magyar nyelven még nem jelent meg, de ennyire modernet és nagyszabásut világviszonylatban sem találunk. Címszavai felölelik a matematika, a fizika, a kémia, a geológia, a csillagászat, a biológia

a zoológia, a botanika minden területét, és elsősorban a szakemberek számára készül, de az egyes szócikkek megírásánál figyelemmel vannak arra is, hogy a természettudományok iránt érdeklődő nagyközönség is haszonnal forgathassa. Az Erdei-Gruz Tibor irányításával készülő nagyszabású munka első kötete 1964-ben jelenik meg, és minden évben 1-1 kötet lát napvilágot.

Ugyancsak nagyszabású vállalkozás a Kenyeres Ágnes szerkesztésében készülő, 2 kötetesre tervezett Magyar Életrajzi Lexikon. Ehhez a hiánypótló munkához hasonló eddig még magyar nyelven nem jelent meg. Tartalmazni fogja minden olyan kiváló magyar személy életrajzát, aki munkájával, eredményeivel megérdemli, hogy az utókor megjegyezze nevét. Királyok, hadvezérek, forradalmárok, politikusok mellett ott találjuk a tudományok legkiválóbb magyar képviselőit, az írókat, művészeket, mérnököket, orvosokat, a legeredményesebb sportolókat. Mintegy 10 000 életrajzot találhatunk majd ebben a hasznos munkában, amely nagy segítséget jelent majd nemcsak a történészeknek, íróknak, újságíróknak, pedagógusoknak, de a nagyközönségnek is. A tervek szerint a lexikon 1964-ben jelenik meg.

A lemaradást behozzuk

Nagyszabású tervek ezek, mutatják azt a nagy erőfeszítést, amellyel könyvkiadásunk pótolni akarja egy évtized lemaradását. A munka nagyságát talán jellemzi az, hogy a szerkesztőség 36 munkatársán kívül egyes lexikonok elkészítésében nemegyszer százánál is több külső munkatárs működik közre: szerkesztők, cikkírók, szakértők. A szerkesztőség nyilvántartójában több mint százezer cédula, karton tartalmazza az eddig feldolgozott címszóanyagot.

Amikor Kicsi elvtárstól a perspektivikus tervekről érdeklődünk, mosolyogva tárja szét kezét:

- Hát ez nem elég? A már felsorolt munkák megjelenése is több évet vesz igénybe. Természetesen vannak távolabbi terveink, de ezekről még korai lenne beszélni, még csak a tervezés stádiumában vannak. Legfeljebb egyet emlitenék a készülő lexikonok közül, a Világirodalmi lexikont, ezt is azért, mert a Magyar irodalmi lexikonról hallva, biztosan felmerül az olvasóban a kérdés, lesz-e világirodalmi párja? Megnyugtatom őket, lesz. De hogy három van négy év múlva, arról még nem merek nyilatkozni. Majd talán egy későbbi alkalommal.

A szövegek közlés alapja: Haas Károly: Lexikon kiadásunk érdekes tervei. A Könyv 1963. június. 6.sz.11.p.

Haas Károly:

Uj Magyar Lexikon: megjelent 1959-1962 között.

Magyar Irodalmi lexikon: megjelent 1963-1965.

Művészeti ABC: 1962-ben jelent meg, Szerkesztette Vöit Pál és
Molnár Albert.

Művészeti Lexikon: 1965- től jelenik meg, 4 kötetben.

Magyar Életrajzi lexikon: 1967-ben jelent meg első kötete.

Könyvterjesztés

AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT 10 ESZTENDEJE

1951. május elsején alakult meg az Állami Könyvterjesztő Vállalat a korábban működő párt- és állami, illetve szakszervezeti terjesztési vállalatokból. Az elmúlt 10 év alatt a vállalat forgalma 2 milliárd 340 millió forint volt. Az 1960. évi forgalom az 1951. évinek több mint háromszorosára emelkedett. Egyre alkalmasabb módszerekkel juttatjuk el a könyveket az olvasóközönséghez, új olvasókat szerzünk, sikerrel propagáljuk és terjesztjük a kulturálisan és politikailag fontos könyveket.

Az első időben legfőbb gondunk az volt, hogyan alakítsuk ki azt az országos szervezetet, amely szinte trösztszerűen foglalja magában a nagy- és kiskereskedelmi feladatokat, elég rugalmas és képes az egyre növekvő könyvforgalom gyors és pontos lebonyolítására. Ilyen terjesztési szervezetet a kapitalizmustól nem tudtunk átvenni. Egyes tőkés kiadók foglalkoztak ugyan terjesztéssel, de ez főleg ügynöki részlet-terjesztés volt. Egyik-másik kiadó könyvesboltot is fenntartott, de sokrétű, országos terjesztési szervezet nem volt a régi Magyarországon.

Voltak, akik azt mondták, jobb lenne tájegységenként több könyvkereskedelmi vállalatot létrehozni. Mások azon a véleményen voltak, miért akarunk mi tiszta profilu szakkönyvesbolt hálózatot kiépíteni, hiszen a kisebb - különösen a vidéki - boltok papír, bazáráru nélkül nem tudnak létezni. Ma már tudjuk: helyes volt az egységes, országos könyvterjesztő szervezet felépítése - mind az eredményesség, mind költségkimézés szempontjából.

Olyan vállalatot hoztunk létre, amely nagy- és kiskereskedelmi tevékenységet folytat. Országosan kiépítettük a könyvesbolt hálózatot, ezen belül kialakítottuk a speciális műszaki,

orvosi és egyéb szakboltokat. Emellett jó megalapozott antikvár és zenemű hálózatot létesítettünk. Létrehoztuk a Könyvtárellátó részleget, a dolgozók jobb könyvellátása érdekében kiszélesítettük az üzemi bizományos hálózatot. Ma e hálózat képezi ~~fun~~ ~~damen-~~ ~~tumát~~ az országos terjesztésnek, beleértve a járási szövetkezeti bolthálózatot is.

Az ötvenes évek elejéig könyvkiadásunk döntő változásokon ment át. Megjelentette a marxizmus-leninizmus klasszikusait, a szocialista realizmus műveit, számos haladó művet, és megindult a szakkönyvkiadás is. Ugyanakkor a könyvkiadói szervezet, éppugy, mint a terjesztési szervezet, kiforratlan volt, tele gyermekbetegségekkel. A könyvkiadás nem tudott lépést tartani fejlődő szocialista életünk ~~körülmények~~ követelményeivel, igényeivel, helytelen nézetek gátolták a jogos könyvigények kielégítését, gyakran viszont felesleges példányszámban jelentek meg egyes művek. A Kiadói Főigazgatóság felállításával indult el a könyvkiadás olyan uton, hogy lehetővé vált a jogos igényeknek a mindenkori lehetőségekhez mért kielégítése.

Népi demokráciánk művelődési politikája a dolgozók számára lehetővé tette a legmagasabb ismeretek elsajátítását, a kultúrforradalom hatása egyre nagyobb igényeket támasztott a könyvkiadással és a könyvkereskedelemmel szemben is. Míg a felszabadulást követő első években az olvasók különösen a szépirodalmi könyvek után érdeklődtek, ma már az ismeretterjesztő, tudományos- és szakkönyvek szükséglete is elementáris erővel jelentkezik. A szórakozást keresők mellett egyre többen vannak azok, akiknek a könyvre mint munkaeszközre van szükségük. Az olvasók kívánságával a könyvtárosok mellett elsősorban a könyvterjesztés dolgozói találkoznak munkájuk során. A kiadó és a terjesztő testvérpár - még-

hozzá nem is mindig édes testvérhez illő módon vitatkozó testvérpár - de a vita a példányszámok kialakításáért feltétlen hasznos, sőt nélkülözhetetlen volt és az ma is, mert közös célja javítani a könyvkiadói-terjesztői munkát, emelni az olvasók kulturáját, segíteni ideológiai fejlődésüket, szakmai művelődésüket.

Vállalatunk nagyüzemi jellegét az adja meg, hogy a korábban elképzelhetetlen mennyiségű kiadói termés döntő részét veszi át, ellátja saját és viszonteladói hálózatát, gondoskodik arról, hogy a könyvek szinte egy időben jussanak az olvasókhöz Budapesten és az ország távoli részeiben, a városi boltokban és az üzemi terjesztőknél. Nem találtunk fel új módszereket, amikor boltjainkat szakosítottuk, zeneműboltokat, szakosított antikváriumokat hoztunk létre, bevezettük a böngészést, a "könyvet postán" rendszert, a kereső szolgálatot, kiépítettük a körlevelezést. Még a könyvsorsjegyet, amelynek módszere leginkább sajátunk, sem tekintjük új, soha nem hallott propaganda eszköznek. Inkább arról beszélhetünk, hogy a bevált módszereket - ahol erre mód volt - alkalmaztuk. Felismertük például, hogy a munkások szívesebben vásárolnak könyvet a munkahelyen. Itt évről évre emelkedik a könyvforgalom. Tíz év alatt majdnem hétszeresére növekedett. Ma üzemi vásárlóink 65 %-a fizikai munkás.

Rendkívül népszerű az évenként kétszer ismétlődő könyvsorsjegy akció, amelynek eddigi 11 sorsolásán - a beváltásnál vásárolt könyvet is számítva - 40 millió forintot forgalmaztunk. Propaganda eszközeink színesek, a Tájékoztatón kívül több terjesztési lapunk van, a Rádió, a Televízió és a sajtó állandóan segítenek a könyvek népszerűsítésében. Évenként bonyolítunk le olyan feladatokat, mint a tankönyvterjesztés, ünnepi könyvhét, téli könyvvásár.

Míg 1952-ben összforgalmunknak 47,5 %-át a közületeknek adtuk el, addig 1960-ban a megnövekedett közületi eladás az össz-forgalomnak csupán 22,4 %-a. Tehát a könyvforgalom elsősorban a közönség vásárlásaiból emelkedett.

A magyar nyelvű kiadványok mellett emelkedett az eladás az idegen nyelvű kiadványokból is. Az ellenforradalom után vettük át az orosz nyelvű könyvek terjesztését, s annak bázisává a Gorkij könyvesboltot tettük. Jelentős munkát végeztünk a politikai könyvek terjesztése terén is. Ma már visszatérő probléma, hogy egyes kiadványokból nem tudjuk az igényeket megfelelően kielégíteni.

Merre vezet a további fejlődés utja?

Könyvkiadói politikánk jelenlegi iránya mellett a forgalmi fejlődés lehetősége biztosítva van. Ahhoz, hogy ezekkel a lehetőségekkel élni tudjunk, terjesztésünknek az eddiginél is mozgékonyabbnak kell lennie. Erőteljesen kell fejlesztenünk az üzemi terjesztési hálózatot - a legtöbb teendő ezen a területen vár ránk. A bolton belüli eladás módszerei mellett tovább kell fejleszteni a bolton kívüli terjesztés más formáit is. Különösen nagy szerepet kell kapnia a körlevelezésnek, a "könyvet postán"-nak, mert ezekkel olyan területekre is eljutunk, ahol nincs bolt, felhívjuk a figyelmet olyan könyvekre, amelyekkel a boltokban keveset foglalkoznak. A kulturálisan és politikailag fontos, de nehezen terjeszthető könyveket specializáltan kell propagálnunk, fejlesztenünk. Mindezek megvalósításához állandóan növelni kell dolgozóink szakmai és ideológiai tudását, továbbra is igénybe kell vennünk a munkaversenyt, dolgozóink jó és helyes kezdeményezéseit.

Vállalatunk eredményes munkáját dolgozóink kelkes, fárad-

hatatlan igyekezete tette lehetővé, akik bármilyen poszton állva szívük minden szeretetét a könyv ügyének áldozták. Az ellenforradalom idején szinte egységesen siettek a vállalati vagyon védelmére, és az ellenforradalom leverése után áldozatkészen terjesztették a boltokban, az utcán, kirakatokban a könyvet.

Dolgozóink jelentős része 10 év óta tartozik a vállalat kötelékébe. Ez a ragaszkodás a vállalathoz, ez a ragaszkodás a hivatáshoz, a könyvekhez, megmutatja, hogy a tíz esztendő munka során a régi és az új szakemberek, az idősek és a fiatalok összekovácsolódtak, de nemcsak összekovácsolódtak, hanem - miközben az élet egyik szakaszán építői lettek népi rendszerünknek - észrevétlenül maguk is átformálódtak. Érzik és tudják, hogy a szocializmus viszonyai között a könyvkiadás és könyvterjesztés célja: feltárni az emberek előtt az irodalom, a tudomány, a kultúra kincsesházát s azt közkinccsé tenni. Ebben a szellemben kívánunk hasznos munkát végezni a szocialista kulturförradalom érdekében az elkövetkező esztendőkből is.

Zala Imre

A szövegközlés alapja: Zala Imre: Az Állami Könyvterjesztő Vállalat 10 esztendője. A Könyv, 1961. 6.sz. június, 1-2.p.

Zala Imre:19 - Az Állami Könyvterjesztő Vállalat
vezetője.

Könyvtárellátó részleg: A könyvtárakba speciálisan feldolgozott
könyvanyagot közvetlenül megrendelésre szállítja.

Kiadói Főigazgatóság: Az 1950-ben alakult Kiadói Tanács utódként
működik 1954-től a könyvkiadók munkájának összehangolására,
vezetésére.

Doroszlai Ferenc: Az 1962. évi műszaki könyvnapok néhány tanulsága

Az elmúlt év egyik fontos és új, első ízben végrehajtott könyvakciója a műszaki könyvnapok megrendezése volt. Helyes, ha felmérjük az eredményeket és főleg a tanulságokat.

A könyvnapokkal kapcsolatban kialakult véleményeket legtöbbször talán a DIMAVAG könyvesboltjának vezetője summázta. Jelentésében ezt írja: "Ilyen nagy megmozdulás a bolt életében még nem fordult elő, és úgy látszik, nem volt hiábavaló, az eredmények ezt mutatják." Ő is, és más boltvezetők is helyeslik a műszaki könyvnapok megszervezését, igénylik az évenkénti ismétlést, az időpontot is megfelelőnek tartják. Egyesek hozzáteszik: "... ugyanilyen színvonalas anyaggal; mások a szervezést, az előkészítést, a propagandát, az előadásokat dicsérik. Általában kiemelik az ipari irányító szervek, vállalati vezetők, társadalmi szervek - főleg a szakszervezet - támogatásának nagy jelentőségét."

Ebben a cikkben - korántsem a teljesség igényével - a műszaki könyvnapok néhány tanulságát szeretnénk rögzíteni, nem utolsósorban azért, hogy olvasóinkban is újabb gondolatot ébresztünk.

Az eredmények, egy kis statisztika

Mint ismeretes, a műszaki könyvnapok alatt - az eredetileg tervezett 170 helyett - 333 üzemben, intézményben rendeztünk /Összesen csaknem 450/ szakkönyvvásárt. 180 helyen volt a könyvvásáron kívül ünnepség, 35 helyen könyvkiállítás és 158 előadás. Ankét, író-olvasó találkozó zajlott le. /Az itt közölt adatok előzetesek. A cikk megírása óta beérkezett végleges adatok az

arányokat nem módosítják. - Szerk.⁺ / Figyelemre méltó volt a könyvnapok sajtóvisszhangja: a sajtófigyelő szolgálat több mint száz ujság-, rádió- és televízió-közleményről adott számot. A Népszabadság, Magyar Nemzet élenjárt a könyvnapok propagálásában. Igen csekély kivétellel a megyei lapok és az üzemi ujságok is igen tevékenyen szolgálták a könyvnapok sikerét.

Az üzemi vásárok összforgalma az 1. táblázatból látható: csaknem egymillió forint! ~~ES~~ ^a ebben az összegben nem szerepel azoknak a könyveknek az értéke, amiket a terjesztők vásárok után értékesítettek. Nem szerepel továbbá a szakboltok, a passzázsboltok/és az üzemellátó boltok passzázs-/ műszaki forgalma. Becslés szerint a műszaki könyvnapok összforgalma megközelíti a hárommillió forintot.

A könyvnapok újdonságok összetétele

Mint már utaltunk rá, a könyvnapokra megjelent művekkel külön-külön mindenki meg volt elégedve. Ugyyszólván nem volt olyan kiadvány, amelyet ne fogadott volna érdeklődés. A kiadványok tartalmá és kiviteli színvonalából nem szabad engedni a jövőben sem. Sőt, még fejleszteni is lehet: az Ipari Szakkönyvtár köteteiről több helyen hangzott el az a vélemény, hogy kötött kivitelben kellene megjelentetni e műveket, így tartósabbak lennének.

Elhangzott azonban az a vélemény is, hogy túl nagy volt a könyvnapokra tervezett művek száma /35/, és nem volt megfelelő az összetételük. Nézzük meg egy kicsit közelebbről az arányokat.

A 2. táblázatból kitűnik, hogy a tervezett újdonságoknak 63 százaléka magasabb szintű kiadvány volt, és csak 20 százalékuk ~~xx~~ volt alapfoku szakmunka. Ha csak a Műszaki Kiadó kiadványait nézzük, az arány még kedvezőtlenebb.

Kétségtelen, ~~xxx~~ a könyvvásárokon nemcsak újdonságot árusi-

sitottak. A 3. táblázatból viszont kitűnik, hogy az ajánlható raktárkészlet összetétele sem fest sokkal kedvezőbb képet. Amellett a műszaki könyvvasárok árutömegét mégiscsak az ujdonság szabta meg döntő mértékben, noha a Műszaki Tájékoztató ajánló listájának összeállításakor elsősorban az alapfoku szakkönyveket igyekeztünk a raktárkészletből kiválogatni.

Sok érv szól amellett, hogy a műszaki könyvpiac árukészletének ilyenfajta összetétele a helyes. Altalában helyes lehet.

Nem is kívánunk vitázni ezekkel az érvekkel. Ha azonban a műszaki könyvnapok célja elsősorban az, hogy a tömegekhez, a szakolvasáshoz még nem hozzászokott munkástömegekhez jussunk közelebb - és úgy véljük, a műszaki könyvnapoknak ezt a célját nem lehet vitatni -, akkor ez az összetétel nem bizonyul megfelelőnek. Még akkor sem, ha a megjelent hét alapfoku szakkönyv a tömeges létszámú szakmunkák művelőinek szól.

A másik tanulság az ujdonságokkal kapcsolatban az, hogy sokféle mű jelent meg egyszerre. Gondoljuk csak meg, néhány hónap alatt kellett harmincegy, aléggé szerteágazó témájú szakkönyvet a boltok között - és a boltokban a terjesztők között - elosztani, alaposan megfontolva közben, hogy egy-egy könyv milyen üzemek részére szükséges, ezek az üzemek hol települtek, van-e az adott üzemnek olyan dolgozó-csoportja, amelynél a szóban forgó mű iránt érdeklődés várható. Figyelembe kellett venni továbbá a már meglevő előjegyzéseket is, sőt kritikusan kellett ezeket az előjegyzéseket kezelni. Bizony, mindez, a többi munka mellett olyan feladatot jelentett, amelynek megoldása gyakran a késő esti, ha nem az éjszakai órákba nyúlt. Nem csoda, hogy itt-ott kisebb hibák csusztak az áruelesztásba.

Mi legyen hát az optimális mennyiség és az optimális összetétel? Erre a kérdésre nem lehet egyetlen tapasztalat alapján

pontos választ adni. A jövőben mindenesetre csökkenteni kell a felsőfoku művek számát, és erősen növelni kell az alapfokúak arányát. A megjelenő művek témájától függően husz-huszonöt könyv az a felső határ, amivel még egyedileg lehet foglalkozni. Ezeknek legalább fele alapfoku és legfeljebb negyede legyen felsőfoku szakmunka. A közép- és felsőfoku kiadványok is lehetőleg kézikönyvek, adattárak legyenek, hogy a vonatkozó terület valamennyi megfelelő szintű képzettséggel rendelkező művelőjét érdekelje. Az is fontos szempont, hogy egy bizonyos szakma, érdeklődési kör olvasótáborára a könyvtárak alkalmával csak egy könyvet kapjon.

Igy a jövőben a műszaki könyvtárakat jobban fel lehet és fel is kell használni arra, hogy betűrjünk egy-egy - a statisztikai adatok szerint még mindig - "nehéz" szakmába. Ha megfelelő a könyvek színvonalá és téma szerinti összetétele, akkor ki lehet majd tüzni a jelszót ezekben az üzemekben, műhelyekben: "Szakkönyvet minden munkás kezébe!"

Az üzemi vásárok

Az 1. táblázat adatai igen szép képet festenek: magasak az átlageredmények. Az átlagok azonban ezuttal is kiemelkedő és gyenge eredményeket egyaránt rejtnek. Lássuk előbb a gyengéket.

Különböző okokból nem tartottak vásárt néhány kiemelt üzemben, vagy a vásárnak nem volt kimutatható forgalma, így pl. a Hajdusági Iparművekben, a Darugyárban, az Ujpesti Vasöntödében, a MÁV Landler Jenő Járműjavítóban, a Járműfelszerelési Gyárban, az Esztergomi Műszeripari Műveknél és a Szerszámgépgyárban, az Óroszlányi Hőerőműnél, az Építéstudományi Intézetnél. A várhatóanál jóval kisebb volt a forgalom az angyalföldi Hajógyárban /350,-/, az EMAG-ban /360,-/, az Autóalkatrészgyárban /500,-/, a Győri Szerszámgépgyárban /700,-/, a várpalotai Alumíniumkohónál /780,-/, a Mátravidéki Erőműnél /780,-/, a Remix Rádiótechnikai

Gyárban /800,-/, a 43.sz. Állami Építőipari Vállalatnál /700,-/, és Fűző Gyártelepen /910,-/.

Ezeknek az eredményeknek gyengeségét nem indokolja az, hogy nem volt könyv, mert hasonló profilu, hasonló munkás-összetételű üzemek a forgalom sokszorosát is elérték. Számos üzemben születtek ^{magas} eredmények. Alljon itt követendő példaként a Nagykanizsai Gépgyár 8000, a szegedi Autójavító Vállalat 4100, a miskolci Nehézszerszámgépgyár 5800, a MAV Északi Járműjavító 9600, a Mechanikai Mérőműszerek gyára 10 700, a Ganz Árammérőgyár 5980, a tatabányai Alumíniumkohó 3640, ugyancsak a tatabányai Hőerőmű 6180, az Egyesült Izzó 12 150, a pécsi Uránércbánya 18 000, a Csongrád megyei Állami Építőipari Vállalat 11 000, az Iparterv 7 000, a veszprémi NEVIKI és MAFKI együttes 15 000, az Egyesült Vegyiművek 5670, a Duna Cipőgyár 8000, az esztergomi MTH iskola 6000 és - meglepő volta miatt talán első helyen kellett volna említeni - a Kecskeméti Konzervgyár 5200 forintos szakkönyvvásárlási forgalma.

Ami az egyes iparágak sorrendjét illeti, azt hisszük, ehhez nem kell kommentár, A textilipar utolsó helyezésére még akkor is szomorú, ha figyelembe vesszük, hogy textilipari szakkönyv nem volt az újdonságok között /ezt több helyütt panaszolták is, az üzemi lapok is cikkeztek róla/.

A gépgyártásban és a hasonló jellegű üzemekben dolgozó terjesztők ne legyenek elégedettek, mert ha a nagyüzemeket egységenként, alapszervenként vesszük számításba, a vásárok forgalma jóval az átlag alá esik. Pedig ezeken a könyvnapokon, gépipari könyv volt bőven, újdonság is, raktári anyag is. A bányászati átlag is hasonló okokból ilyen magas, no meg azért, mert most jelent meg a Bányászati Kézikönyv 180 Ftos III. kötete. Igaz az is, hogy a bányászoknak mást nem is igen tudtunk kínálni a vásárokon.

....

Ankétok, előadások, könyvkiállítások, író-olvasó találkozók

A könyvkiállítások általában igen jól sikerültek, hatásuk is pozitív volt, felkeltették egy-egy üzem, intézmény dolgozóinak érdeklődését olyan kiadványokra is, amelyek esetleg elkerülték eddig a figyelmet. A legtöbb kiállítás látogatottsága is megfelelő volt. Ugy gondoljuk, a nem nagy költséggel járó, társadalmi uton megszervezhető kiállításokat a jövőben is meg kell ismételni. E rendezvényekkel kapcsolatban is bebizonyosodott, hogy a műszaki könyvtáros és az üzemi könyvterjesztő nem konkurrensei egymásnak, hanem egymás munkáját igen hasznosan egészítik ki.

A könyvnap alkalmával, előadások, író-olvasó találkozók egyik céljukat elérték. A szakkönyvkiadás hasznos véleményeket, kritikákat, javaslatokat kapott még a kis létszámú olvasócsoportoktól is. /Pótolva így a csaknem kudarcba fulladt közvéleménykutató ivatektől várt, de meg nem kapott olvasói visszhangot./

Nem érték el azonban másik, és véleményünk szerint fontosabb céljukat. Az ankétok, előadások túlnyomó többségének közönsége műszakiakból rekrutálódott, hiányzott a munkások tömegeinek megmozdulása. /A lágymányosi építkezésen például mintegy 250 munkást sikerült a szakszervezetnek összetoborozni, a meghirdetett előadás mégis elmaradt./ Tömeghatásuk így elmaradt, az ankétok, előadások, segítségével sem sikerült nagyméretű frontáttörést elérni a "nehéz" munkásrétegeknél, szakmánál.

Egy másik tanulság az előadásokkal kapcsolatban az, hogy a közép- és felsőfoku képzettségű hallgatóságot ma már nem kell meggyőzni általában a műszaki irodalom hasznáról. A tapasztalat szerint hasznosabbak és vonzóbbak azok az előadások, amelyek valamely konkrét könyvről, sorozatról szólnak, és még inkább azok, amelyek a hallgatóság, tehát az üzem, a szakma valamely akut problémájára

konkrét megoldást ajánló irodalmat ismertetik. Ez természetesen nagyobb előkészületeket kíván az előadótól. A kiváltott hatás azonban, úgy véljük, ezt is megéri, még az esetleg magasabb honoráriumot is.

Az ilyen megmozdulások szervezésébe, rendezésébe a jövőben nagyobb súllyal kell bekapcsolódnia az MTESZ-nek. Az idén a Szövetség október 15-31-i rendezvénytárából nem is látszik, hogy ebben az időben műszaki könyvnapokat rendeztek az országban.

Nem lenne okos dolog az ankétok, előadások hasznát az egyidejűleg megtartott szakkönyvvásárok forgalmával mérni. De bebizonyosodott, hogy a közönség összetételét, igényét, gondolatait figyelembevevő konkrét előadásoknak közvetlenül mérhető forgalomnövelő hatása is van.

....

A szövegközlés alapja: Doroszlai Ferenc: Az 1962. évi műszaki könyvnapok néhány tanulsága. A Könyv. 1963. 3. évf. 1. sz. 1-3.p.

Doroszlai

DIMAVAG: Diósgyőri Magyar Vagon és Gépgyár

akut= égető, sürgős

MTE SZ: l. szemelvény jegyzetét.

VARGA SÁNDOR:

A könyv a mai falu életében

Megjegyzések a "Mit és mennyit olvas a falu?" kérdéshez.

....

A járási székhelyeken és a falvakban, pontosabban a földművesszövetkezeti könyvterjesztés "ellátási területén" 5 millió 646 ezer ember /mintegy 1 millió 600 ezer család/ él. Ha az összes eddig kiadott Kincses Könyvet máris eladottnak tekintjük, akkor is a tíz év átlagában alig több mint két példány /pontosan 2,2/ Kincses Könyv jut minden egyes családra. Bizony ez nagyon kevés. És mégis kénytelenek voltunk csakhamar megállapítani, hogy ezekből a könyvekből is emelkedik a raktárkészlet, vagyis - közgazdasági nyelven szólva - a piac a Kincses Könyvekből is telitődött. Ennek okait vizsgálva aztán azt tapasztaltuk, hogy azok a falusi emberek, akiknek van igényük könyvre, akik számára a könyv szükséglet, szívesebben adnak 20, 25, 30 forintot a szebb kiállítású, kötött, "igazi" könyvért, mint 6 forintot a tartalmilag egyébként teljesen azonos, füzött Kincses Könyvért. Akiknek pedig nincs igényük semmiféle könyvre, akiknek a könyv, az olvasás nem vált életszükségletükké, hiába találják szembe magukat a szövetkezeti boltban a Kincses Könyvekkel, nem támad vágy bennük a megszerzésére

S bár voltak olyan törekvések, hogy a "piac telitődés"-ből a Kincses Könyvek sorozat megszüntetésére vonjunk le következtetést, úgy vélekedtünk - s ez a véleményünk ma is -, hogy a tapasztalatokból s tanulságokból adódó változásokkal tovább kell folytatni a Kincses Könyvek kiadását és terjesztését.

A kiadást még közelebb kell hozni a kezdő olvasók feltételezett igényeihez. /E feltételek közül néhány: nagyobb betűtípus, sok és színes illusztráció, vonzó, a legmodernebb törekvéseket lehetőleg nem tükröző borítólap, az idegen nyelvű kifejezések pontos magyarázata, az idegen nevek helyes kiejtésének közlése./ Ugyanakkor a terjesztési módszereket - természetesen a propagandát és reklámot is beleértve /"a jó bornak is kell cégér"/ - még határozottabban kell közelíteni ehhez a réteghez. /A Szépirodalmi Kiadó Képes Regénytára a jelek szerint ilyen könyvsorozatnak ígérkezik./

A kezdő olvasók feltételezett igényét említettem, mert itt jórészt valóban feltételezésekre vagyunk utalva. A különböző felmérések választ adnak ugyanis arra a kérdésre: mit olvas, aki egyáltalán olvas, de hogy mit olvasna, milyen könyvet vásárolna szívesen, aki nem olvas, arra bizony nem könnyű választ kapni.

Kapcsolódik ehhez a problémához az a vita, amely a falusi Könyvbarát-mozgalom "Könyvet minden falusi házba!" akciójával összefüggésben bontakozott ki: egyáltalán helyes-e maga ez az akció, és ha igen, melyik is legyen az a bizonyos egy könyv.

E jelszó első ízben 1959 tavaszán, a szerencsi járás néhány községében fogalmazódott meg, amikor a falu sajátosságaira szabott, új fajta, a csakhamar országszerte elterjedt könyvterjesztési módszert az ún. "házzól házra" könyvárusítást kezdeményeztük. Az ötletet az a megfigyelés adta, hogy azok a falusi emberek, akik eddig sem a községi könyvtár, sem a szövetkezeti könyvesbolt küszöbét nem lépték át, ha egy Könyvbarát-mapon otthonukban felkerestük őket, szívesen megvásároltak egy könyvet. Meggyőződünk arról is, hogy e könyv nem szobadisszé vált, hanem

a család minden tagjának olvasmányává lett, s egy idő múlva még a szomszédokat is megjárta. Bevalljuk, sem akkor, de azóta sem gondolkoztunk azon, melyik legyen ez a bizonyos egy könyv. Ugy láttuk és látjuk, hogy bármelyik Kincses Könyv, ifjusági kiadvány, népszerű ismeretterjesztő vagy szakkönyv alkalmas erre a funkcióra.

Csak mostanában vetődött fel az ötlet: helyes volna kiadni egy Petőfi-émlékalbumot, mintegy negyedmillió, esetleg ennél is nagyobb példányban. Ugy véljük, ilyenfajta könyvből - bizonyos feltételek teljesítése esetén - e hatalmas példányszám is vevőre találna, mégpedig elsősorban azok köréből, akik eddig legfeljebb kalendáriumot vásároltak. Veres Péter azt javasolja cikkében, hogy a "mindenki könyvtára" keretében adjunk egy versantológiát, majd novellagyűjteményt, és adjuk ki két nagy nemzeti drámánkat: a Bánk bánt és Az ember tragédiáját. Csakhogy: ver- és novella-antológiát is s két nagy nemzeti drámánkat is évről évre újra és újra kiadjuk, számottevő mennyiségben, /a Bánk bán és Az ember tragédiája legutóbb 33 ezer példányban a Kincses Könyvek sorozatban is megjelent/, de a falusi könyvkultúra fehér foltjait eddig mégsem tudtuk olyan mértékben zsugorítani, ahogy - Veres Péterrel egyetemben - szeretnénk. Vagyis e művek iránt az érdeklődést - bármennyire kívánatos is volna - a legintenzívebb társadalmi összefogás szülte akcióval sem tudnánk ma még több százezer példány erejéig felkelteni. /Hogy az említett Petőfi-émlékalbum valóban alkalmas-e erre - érdemes lenne megvitatni./

Amire a statisztikai adatok választ adnak

Dehát adjunk választ a kérdésre: mit olvas a falu?

Mindenekelőtt ujságot, képes folyóiratot. Az illetékes postai hírlapterjesztő szervektől kapott tájékoztatás szerint hétköznaponként elfogy falvainkban /kerek számokban/: Népszabadság: 375 ezer; megyei lapok összesen: 400-420 ezer; a hetilapok közül Szabad Föld: 370 ezer; Képes Ujság: 155 ezer példány. Kalendáriumok /Kincses, Érdekes, Élet és Tudomány Kalendárium, Nők Lapja Évkönyv stb./ kereken 1 millió példányban kerülnek falun eladásra. /Nem mulaszthatjuk el azt az alkalmat sem, hogy e lapok, folyóiratok és kalendáriumok főszerkesztőit arra kérjük, adjanak több, gazdagabb, változatosabb irodalmi anyagot lapjaikban. Kell-e magyarázni, hogyan válik előbb-utóbb könyv-olvasó a ma még csak ujságot, kalendáriumot olvasóból?/

Hogy milyen könyvet olvasnak falun, e kérdésre a könyvtári statisztika azzal is válaszol, hogy közli: a községi könyvtárakba beirakozott olvasók 43,4 százaléka 14 éven aluli tanuló, s mindössze 18,5 százaléka a mezőgazdasági munkát végző fizikai dolgozó. Pontosabb választ ad azonban a KSH felmérése /eszerint a mezőgazdasági fizikai foglalkozásuak 12 százaléka gyakran, 31 százaléka ritkán olvas könyvet; következésképpen a nem olvasók aránya 57 százalék/, s az a tanulmány, amely 1000 falusi lakos körében elemezte az olvasást, a könyvkulturát. Ez utóbbi szerint a megkérdezett parasztok 19 százaléka soha semmit nem olvasott /még ujságot sem/, és 31 százalék eddig nem vett könyvet a kezébe. Figyelmet érdemel, hogy a könyvet olvasó parasztok 71 százaléka a regényekre adta szavazatát, s hogy az általuk olvasott regények 7/10-e a régi magyar irodalom kategóriájába tartozik, s

csak 8 százaléka mai magyar szerző műve. /A magyar klasszikusok falun való népszerűségét megerősítik a SZÖVKÖNYV adatai: Gárdonyi: Egri csillagok 45 ezer, Jókai: Az aranyember 30 ezer, Mikszáth: Szent Péter esernyője 25 ezer, Móricz: Rokonok 23 ezer, Móra: Kincskereső kisködmön 20 ezer példányban kelt el 1966-ban. Igaz, e példányszámokban jelentős része van az iskolai kötelező és ajánlott irodalomnak./

A könyvnek a mai falu életében betöltött szerepét vizsgálva természetesen helyes, ha figyelmünket a fehér foltokra, s főleg az ezeket előidéző okokra koncentráljuk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban azokat a falusi rétegeket sem, akik többé-kevésbé rendszeres olvasók s könyvvásárlók. Érdekes hát közelebb-ről megvizsgálunk a földművesszövetkezeti könyvforgalom összetevőit.

Kezdjük a falusi értelmiségiek könyvigényével, amely - ahogy mi tapasztaljuk - semmiben nem különbözik a városi értelmiségtől. A falun egyre növekvő számú alkalmazotti rétegé is talán csak annyiban tér el a várositól, hogy még nagyobb keletje van körükben a sorozatoknak.

Megvizsgáltuk, kikhez került az 1959-63 között megjelent 50 kötetes Aranykönyvtár-sorozatból az a 19 500, melyet a földművesszövetkezeti könyvterjesztés hozott forgalomba. Íme az eredmény:

értelmiségiek, alkalmazottak	62 %
munkások	25 %
mezőgazdasági foglalkozásuak	7 %
egyéb foglalkozásuak /főleg háztartásbeliek/	6 %

Nagyjából hasonló az arány az Én Könyvtáram és a Milliók Könyve 15-15 ezer és a Világirodalom Remekei sorozat 25 ezer falusi előfizetőjénél, s ez még indokoltabbá teszi a kérdést: mivel

magyarázható e sorozatok nagy népszerűsége? Vajon miért kötelezte magát ennyi ember /s mint látjuk, többségükben értelmiségi s alkalmazott/ arra, hogy három-négy éven át havi 25-26 forintot könyvre költsön?

Mindenekelőtt: e könyvek megvásárlása igen sok embernek vált a szó legnemesebb értelmében vett szükségletévé: az Arany-könyvtár-sorozat előfizetőinek nagy része nyilván úgy érezte, hogy otthonában kéznél kell legyen Csokonai, Petőfi, Vörösmarty, Arany, Ady, József Attila és több kötet válogatott Jókai, Mikszáth, Móricz stb. Sokuk számára az is vonzó volt, hogy a válogatást a kiadó végezte el: szívesen rábízta magukat a kiadó ízlésére, szakmai hozzáértésére. /E felismerésnek fokoznia kell a sorozatszerkesztők felelősségét./

Bizonyára jelentős az a réteg, amely - a mi szemünkkel nézve, a mi fogalmaink szerint - bizonyos sznobizmusból vette meg a sorozatot: a kombinált szoba berendezéséhez egy szép, dekoratív könyvsorozat is hozzátartozik. Tagadhatatlan, ez is szükséglet, ha nem is a legvonzóbb. Az is lehetséges, hogy aki a sorozatot megvásárolta, talán nem is fogja kezébe venni egy kötetét sem. De a könyv előbb-utóbb mégis csak elvégzi funkcióját, hiszen a könyvsorozat új tulajdonosának gyermekei mégis csak e könyvek közé születnek, számukra már természetes lesz a könyvek jelenléte: az új generáció fogja tehát a könyvet szobadiszból ismét könyvvé tenni.

Ugyanilyen fajta "hasznos sznobizmus" fedezhető fel a falusi író-olvasó találkozókon. A jelenlevő író vagy költő kötetét a falusiak emlékül, az íróval, költővel való találkozásuk emlékére vásárolják meg. De ha már hazaviszik, bele-bele lapozgatnak, forgatják, olvasgatják. Az ilyen könyv nem szobadiszból, s úgy véljük, nekünk az ilyenfajta "sznobizmust" támogatnunk kell.

Félreérthető lenne a falu fogalmát a parasztság fogalmával azonosítani, de legalább ekkora hibát vét, aki a könyv fogalmát a szépirodalmi művekre szűkíti. És ha ez alkalommal nem is térhetünk ki minden egyes műfaji kategóriára, vizsgáljuk meg kissé közelebbről a politikai, illetve a mezőgazdasági szakkönyvek falusi helyzetét.

Ismeretes, hogy a politikai irodalom terjesztése, a pártmunka szerves részeként, nemcsak az üzemi, hivatali és intézményi, de a községi pártszervezeteknek is feladatuk. A politikai művek megszerzésének lehetősége tehát a földművesszövetkezeti könyvesboltokon kívül megvan minden községben, minden párt-alapszervezetben. És e lehetőségekkel a falusi emberek úgy éltek, hogy 1966-ban a Kossuth-kiadványok forgalmának kerekén egynegyede falun került eladásra. Ez az arány pontosan akkora, amennyi a falunak az országos könyvforgalomból való részesedése; a politikai irodalom falusi terjesztésének fejlődése tehát lépést tart a falusi könyvforgalom általános fejlődésével. És ez magában véve olyan eredmény, amellyel akár elégedettek is lehetnénk.

És mégsem vagyunk elégedettek. Elsősorban azért nem, mert a politikai irodalom terjesztésére éppen falusi pártszervezeteink többségében nem vált még a pártmunka szerves részévé, a hétköznapi feladatává. Vagyis: még kevés olyan községi pártszervezet van az országban, ahol a könyvek hatósugara túlnő a pártszervezetek vezetőinek viszonylag szűk körén, s még kisebb azok száma - bár ilyen is van -, ahol e műveket a pártonkívüliek körében is propagálják.

Ami a mezőgazdasági szakkönyveket illeti, ezek terjesztésénél két, egymással merőben szembenálló tendenciát figyelhetünk

meg. Ami örvendetes: az alapfoku, elsősorban a háztáji gazdálkodás belterjességét segítő kiadványok kelendősége. Az olyan szakkönyvek, mint Prohászka Szőlő és bor című műve az elmúlt években összesen 6 kiadásban, 130 ezer /!/ példányban, Mohácsy: Gyümölcsstermesztés házi és háztáji kertekben 3 kiadásban, 87 ezer példányban, Jeszenszky: Oltás, szemzés, dugványozás 4 kiadásban, 83 ezer példányban, Erdélyi-Tengerdi: Permetezés-porozás 5 kiadásban, 72 ezer példányban jelent meg és fogyott el. És ami egyáltalán nem örvendetes, az a felsőfoku mezőgazdasági szakkönyvek iránti közöny. Ha e könyvek eljutnak is a tsz-ekbe - mert végül eljutnak -, igen kevés közülük az, mely "anyagi erővé válik". A szakkönyvek bekerülnek az elnök jól zárható üveges szekrényébe, s azután legfeljebb az évi leltározás alkalmával veszik kézbe.

Messzire vezetne annak elemzése, hol is a hiba: a könyvben, vagy abban, akinek számára íródott /esetleg más tényezőben, vagy tényezők egész sorában/. Az azonban nyilvánvaló, hogy ez is egyike azoknak a problémáknak, melyeknek megoldása sok más szerv és nemcsak a könyvkiadás, a könyvterjesztés, a könyvtárügy számára kell hogy gondot okozzon, sőt talán éppen a "következő láncszem"-et jelentse. /Az utóbbi időben e szakterületről is készült néhány szociográfiai igényű felmérés. Egyik legfigyelemreméltóbb az, amelyet Vas megyében könyvtárosok és agropropagandisták végeztek./

Térjünk azonban vissza azokra a "globális" kérdésekre, melyekre a statisztika választ ad. Tehát: hazánk falvaiban, a politikai irodalomnak a falusi pártszervezetek keretében meglevő terjesztési apparátusán kívül 9900 helyen - iskolákban és földműves-szövetkezeti boltokban, tsz-ekben és gyógyszertárakban /egészségügyi felvilágosítást szolgáló kiadványok/, felvásárlóknál és mező-

gazdasági szaktanácsadóknál, KISZ-aktivistáknál és könyvtárakban - lehet könyvet vásárolni. Ez azt jelenti, hogy átlagban - vagyis a csecsemőket, sőt az analfabétákat is beleértve - minden 600 falusi lakosra jut egy könyvárus, ide számolva természetesen a felsorolt kategóriákat is. A földművesszövetkezeti könyvesboltokban, a falusi könyvterjesztőknél és a SZÖVKÖNYV raktárában több mint 110 millió forint értékű könyv /kb. 10 millió kötet/ vár eladásra. S ha megismételjük azt az adatot is, hogy az 5332 községi könyvtárban és kölcsönzőhelyen több mint 7 millió kötet várja a falusi könyvbarátokat, még élesebben vetődik fel a kérdés: mi hát a tényleges oka a könyvkulturánk falusi terjesztésében tapasztalható elmaradottságnak?

x x x

Varga Sándor: A könyv a mai falu életében. Társadalmi Szemle, XXII.évfolyam. 1967. május. 38-43. oldal.

Varga Sándor:

Kincses könyvek: 1. szemelvény jegyzetét.

Könyvbarát mozgalom

Veres Péter: 1897. - . Iró. A 20. századi magyar próza
egyik jelentős egyénisége.

KSH* Központi Statisztikai Hivatal

SZÖVKÖNYV= Szövetkezeti Könyvterjesztő Vállalat.

Vass Imre: A szövetkezeti könyvterjesztés helyzete és feladatai Csongrád megyében

Megyénk falusi lakossága, mely az összlakosságnak több mint felét teszi ki, az elmúlt év őszén és ez év tavaszán rátért a szociálista mezőgazdaság útjára. A falusi lakosság számára e döntő lépés nemcsak munkakönnyítést, nagyobb terméseredmény elérését és az életszínvonal fokozottabb emelkedését jelenti, hanem az eddigi, szűkebb korlátok közé szorult kulturális igények sokkal teljesebb kielégítésére is lehetőséget teremt. Ennek tudatában a közel múltban igazgatósági ülésen megvizsgáltuk könyvterjesztő munkánkat, feltártuk hiányosságainkat, és megszabtuk az e téren ránk váró feladatokat.

Csongrád megye földművesszövetkezetei is 1950 óta foglalkoznak könyvterjesztéssel. Falusi könyvterjesztő munkánk akkor még igen kezdetleges, ugyyszólván jelentéktelen volt. Ennek oka nagyrészt abban rejlett, hogy a szövetkezeti boltok vezetőinek döntő többsége - akikre jóformán rá kellett kényszerítenünk a könyvárusítást - szükséges /sőt szükségtelen/ rosszként kezelte ezt a feladatot.

Az 50-es éveket illető célkitűzésünk - őszintén szólva - nem is igen lehetett más, mint az, hogy egyáltalán helyet kapjon a könyv a falusi ~~könyv~~ vegyesboltok polcán. További célkitűzésünk volt: elérni az egy falusi lakosra eső évi 1, később 2 forintos könyvforgalmat.

Gyökeres változás akkor történt, amikor 1956-ban a szentesi, csongrádi és makói könyvesboltok szövetkezeti kezelésbe kerültek. Ezzel az intézkedéssel a falvak könyvellátása a boltok feladata lett. Egyre jobban kiépült a bizományosi hálózat és a forgalom évről évre jelentősen emelkedett.

Megyénk szövetkezeteinek 1957. évi forgalma még 2 millió forint volt. Könyvforgalmunk azóta - töretlenül felfelé ivelő tendenciát mutatva - az 1960. évben 4 800 000 forintra emelkedett, ez évben pedig további 600 000 forinttal, az 1957. évinek 270 százalékára fog emelkedni. Fejlődésünket, eredményeinket - mint már említettük - elsősorban a hálózat megteremtésének, kiépítésének köszönhetjük. Mindegyik járási székhelyen és Csongrád városában működik könyvesbolt, és a közel múltban Mindszenten nyitottunk új könyvesboltot, ~~xéxxx~~ Boltjaink, melyeket önkiválasztóvá alakítottunk át, szépek és korszerűek. Azon a területen, amelynek könyvellátásáért mi vagyunk felelősek, a könyvesbolti dolgozókon kívül 310 bizományos foglalkozik könyvterjesztéssel. Ennek egyenes következménye, hogy könyvforgalmunk 62,5 %-át bizományosi hálózaton keresztül bonyolítjuk le.

Munkatársaink nagy része nagy hozzáértéssel, régóta dolgozik a szakmában. A szakmai utánpótlást úgy biztosítjuk, hogy három érettségizett fiatalat állítottunk gyakornokként munkába, akik most sajátítják el a szövetkezeti könyvterjesztő munka minden csínját-binját.

1955-ben azon a területen, amelyet mi látunk el könyvvel, 500 000 forint értékű volt a könyvkészlet. Napjainkban ennek ötszörösével: 2 500 000 forintos könyvkészlettel rendelkezünk. A vevőktől alig érkezik panasz a választék ellen, boltvezetőink annál gyakrabban szóvá teszik, hogy nagyobb forgalmat is el tudtak volna érni, ha bizonyos kiadványokból /leporellók, képes- és meséskönyvek, a Pettyes sorozat kiadványai és más leányifjúsági regények, horgolókönyvek, illemtan, stb/ nagyobb mennyiség állt volna rendelkezésükre.

Tudatában vagyunk annak, hogy az elért eredmények mellett jó néhány negatívum is fellelhető könyvterjesztő munkánkban.

Egyes műfajcsoportokban nem megfelelő a forgalom. Az igazgatóság ezt a kérdést tárgyalva, különös élességgel vetette fel a mezőgazdasági szakkönyvterjesztésben levő elmaradást, azt, hogy a mezőgazdasági könyvforgalmunk csupán a teljes könyvforgalom 5 %-a. Elenyésző a politikai művek és az egészségügyi témájú könyvek forgalma is.

Nem halad kielégítően az ugynevezett "fehér foltok" felszámolása. Ez nálunk elsősorban azért veszélyes jelenség, mert megyénknek igen nagy a tanyavilága. Példaként megemlítem, hogy a tss-bizományosok száma a bizományosi összlétszám 10 %-a. Lehetőségeinket itt még csak kevéssé tártuk fel, és nem aknáztuk ki kellőképpen.

Nem eléggé megalapozottak, előkészítettek a rendezvények. Kevés az író-olvasó találkozó, házról házra árusítás.

Nem elég rendszeres a könyv- népszerűsítő munkánk. Akciónk tulságosan kampányszerűek, ami azt jelenti, hogy a falusi könyvterjesztő munka folytonosságát még nem sikerült megteremteni.

Könyvpropaganda munkánk eléggé kezdetleges, nincsen még elegendő ötletünk ennek a munkának a végzéséhez, és helytelen a szemlélet a propagandaköltség felhasználását vagy megtakarítását illetően.

.....

A szövegek közlés alapja: Vass Imre: A szövetkezeti könyvterjesztés helyzete és feladatai Csongrád megyében. - A Könyv. 1961. 1.évf. 12. sz. 8.p.